БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫ ЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетиген

1954 ОКТЯБРЬ 19 ВТОРНИК № 208 (3145)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Англияның парламент төлээлерин эш Г. М. Маленковтуң хүлээп алганы (1 арын).

Севастополь хоорайны Кызыл Тук орден биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

Бистиң Төрээн чуртувустуң найыслалы —Москвада (1 арын).

О. Самбый-оол.—Совет Тыванның X чыл оюнга алдар болдурган Кызылга болган спорт маргылдаалары (2 арын).

В. Поликарпов.—Маадырлыг эпопея (2 арын).

В. Милославский.—Маадыр хоорай улам чаагайжып турар (2 арын).

Д. Сюрюн-оол. — Быштаглаашкынга белеткелди эң кыска хуусада доозар (2 арын).

А. Григорьев.—Баштайгы кичээлдер чүну көргүскенил (3 арын).

А. Белек-Баир. —Чиктиг фактылар (3 арын).

А. Булганов.—Ыштарының күскү олуртулгазы (3 арын).

Т. Шыырап.—Мурнакчы анчыларның чевулел хуралы (3 арын).

Румын-совет найырадының айы (4 арын).

Герман милитаризмниң катап төрүү-күүшкүнүне улур (4 арын).

Көдээ интеллигенция ортузунга политиктиг ажылды күштелдирер

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың шиитпирлери-биле хей-аът кирген бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агый ишчилери социалистиг чер ажылының ыңгыы көдүрүүшкүнү дээш, мал ажылының улам ыңайгы хөгжүлдеп дээш эң улуг күженнишкиниг патриотчу эрес соруктуг демисежип турарлар.

Көдээ ажыл-агыйны бүгү тала-биле хөгжүдер дугайында сагыш салышкын ёзулуг бүгү улустуң сагыш салышкыны болган. Көдээ интеллигенцияның —агрономнарның болгаш зооветажылдакчыларның, башкыларның болгаш эмчилериниң, инженерлериниң болгаш механиктериниң, библиотекалар болгаш клубтар эргелекчилериниң хүлээлгези болза, партия организацияларынга политик-массалыг болгаш культура чырыдышкын ажылын чорударынга могаг чок дузалазары болур. Көдээде бүгү лекция пропагандазы, агротехниктиг өөредилге бүгү улустуң сорулгазын шиитпирлээринге көдээ ажыл-агыйны ыңгыы көдүрериниге чагыткан турар ужурлуг.

Бистиң бүгү чуртувустуң көдээ интеллигенциязы ышкаш, бистиң областың интеллигенциязы бодунуң мурнунга салдынган сорулгаларны эрестиг күүседип турар. Совет Эвилелинге Тыванның каттышканының 10 чылында демдеглетинин турар ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда чедишкиннерде көдээ интеллигенцияның салышкыны улуг.

Барыын-Хемчик районда Кызыл-Мажалык МТС-тин комбайнёру эш Кузьма Шчянның ат-сураа бистиң областа калбарган. Ол Тывага ажылдаары-биле Украинадан келген. Бо чылын дүжүт ажаан алышкыны эгелээнден бээр комбайнёр 400 ажыг га черниң тараазын «Кызыл тараачын», «Большевик» колхозтарның тараа шөлдеринден ажаан алган. Ам бодунуң агрегады-биле Ленин аттыг колхозтуң тараа шөлүнде чеде берген.

Көдээ эмчилерден база элээн хей эштерин демдеглеп болур. Эрзин районда «Сталинчы орук» колхозта медфельдшер А. Орешкова, Тес-Хем районда Сталин аттыг колхозта эмчи эш Баринова, Чеди-Хемчик районнуң Шемде «Большевик» колхозта аныяк туской эртемниглер эштер Бурцева биле Виноградова олар чоннуң хүндүткелин чедип алганнар. Чон оларны «бистиң эмчилеривис» деп хүндүткел-биле адап турарлар.

Оон ыңай улус өөредилгезинде база шылгарангай ажылдыг кадрлар база өзүп турар. Көдээ башкылар С. Б. Майны (Бай-Тайга), А. Б. Сончай-оол (Улуг-Хем) болгаш өскелер-даа аныяк салгакчыларны коммунистиг ёзуга кижилдер талазы-биле улуг ажылдарны кылган болгаш оларның кызымак ажылдары чазактың шаңналдары-биле демдеглегинген.

Бистиң интеллигенциявыстың чедишкиниг ажылы—интеллигент кадрларның бедик мергежили-биле болгаш оларның медерелдии-биле база оларның ажылынга партия, совет болгаш улус өөредилгезиниң, кадык камгалал организацияларының талазындан удуртулганың болгаш дузаламчының ачызы-биле чедип алдының турар. Кадрларның ажылынга таарымчалыг байдалды тургусканындан, оларның ортузунга политиктиг ажылды күштелдирип чорутканындан оларның ажылының үреттүннедиг болуру улуу-биле хамааржыр.

Ындыг турбуже, бисте интеллигенция-биле ажылда четпестерни, ылаңгыя интеллигенция ортузунга чорудар политиктиг ажылда четпестерни демдеглевес аргажок болуп турар. Чижээлээрге, Бай-Тайга районнуң ыраккы сумузу—Мөңгүн-Тайгада интеллигент кадрлар-биле ажыл эң багай тургустунган. Ында башкылар ажыл-шагы үзүп, моральга удур чорук тарыны кылып турганы чоокта чаа бооп эткен районнуң партия конференциязына төлээлериниң санал-шугумчүлелериниңдеп илерээн. Ол ышкаш Барыын-Хемчик районнуң Кара-Хөлде ажылдап, чурттап турар интеллигентилер ортузунга кандыг-даа ажыл чорбайн турар. Ындыг чижекти Каа-Хем райондан база көргүзүп болур. Ол районнуң Тере-Хөлде Шынаа сумузунда башкылар болгаш өске-даа ажылдакчылар бар. Олар база-ла амыдыралдан чыдып калып турарлар.

Бистиң областың районнар бүрүзүнде политиктиг болгаш эртем билиглерин неп-тередир Ниитилелдиң салбырлары, партия райкомнарының чанында илеткелчилер бөлүктери, көжер киноларын бар. Ол хирезинде-ле бистиң удуртукчу органнарывыс интеллигенция ортузунга чорудар ажылдың бүгү хевирлерин ажыглавайн турарлар. Интеллигенция ортузунга ажылда кол черни лекция пропагандазы эзлеп турар. Бистиң кадрларывыска партия болгаш чазактың шиитпирлериниң дугайында, делегей байдалының дугайында лекцияларны болгаш илеткелдерни, ол ышкаш шажынга удур эртем пропагандазынга, совет кижиниң кадыкшылынга, социалистиг хоойлуну шын сагыырынга болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун күштелдирериге холбашкан темалыг илеткел болгаш беседаларны чорудары болза, политиктиг кижизидилге ажылының кол түүлү болур.

Бистиң элээн хей клубтарывыс, номчуулга бажыңнарывыс, библиотекаларывыс политиктиг болгаш эртем билиглерни неп-тередир херекке четче эвес ийикпе чамдык таварылгаларда шуут ажыглатынмайн баар чорукту болдурбазы партия болгаш совет организацияларывыстың чугула сорулгазы болур.

Көжер киноларның ажылын планныг чорудары база чугула. Оларның хамаарышкан девискээрлерге маршрут планын тургузарда, аңаа интеллигент кадрларның бөлүк черлерин барымдаалап, оларның дилеглерин өөренип көөр ужурлуг. Ол ышкаш бот-тывынгыр уран-түүл бөлүмнериниң, культура бажыңнарының концерт көргүзүүлерин шак ынчаар планнаары чугула.

Бистиң агрономнарывыс чер ажылының талазы-биле пропаганданы калбарткан, эртемниң дуржулгаларын неп-тереткен турарын чедип алырда оларга таарыжыр байдалдарны, ылаңгыя лабораториялларны ийикпе агрономия булуңнарын тургузуп бээри чугула. Ол ышкаш бистиң зооветажылдакчыларывыс база көдээ ажыл-агый пропагандазын калбартырынга идепкейлиг киришкен турарын чедип алыры, оларны хей-ниити ажылынга киришпирери партия, совет болгаш ажыл-агый ортаннарының чугула сорулгаларының биредээн болур.

Бистиң ниитилелдиң чамдык хамаатылары шажын-чүдүлгениң саңлдарында алзын турар таварылгалар бары чажыт эвес. Ынчаарга бистиң интеллигенциявыс бойдустуң болгаш ниитилелдиң болуушкуннарын масса чонга материалнечи ёзу-биле тайылбырлаар, партия организацияларының идепкейлиг дузалакчылары болур ужурлугаар. Ындыг болганда олар политиктиг болгаш эртем билиглери-биле чеп-сегленген турар ужурлуг.

Совет улус коммунизм тургузуушкунунда эң идепкейлиг ажылдан, чаа амыдыралды тургузуп турар үеде, бистиң чамдык кижилеривис чоннуң улуг шимчэшкининден дашкаарлап, капитализмниң эң хоралыг артышкыны арагалаар чорукче хандыгын турары коммунистиг моральга шуут удур чорук болур. Ол хоралыг артышкын—арагалаар чорук бистиң интеллигенциявыстың иштинге турбас ужурлуг дээрзин быжыы-биле билеп чогуур. Ынчангаш партия болгаш совет организациялары, культура-чырыдышкын албан черлери бистиң интеллигенциявысты ол хоралыг бак артышкынга улур эптеш чок демисеглилерниң одуруунга туржурунче оларны мобилизастаар хүлээлгелиг болгаш базаа көргүзүп болур.

Бистиң областың интеллигенциявысты ол хоралыг артышкынны арагалаар чорукче хандыгын турары коммунистиг моральга шуут удур чорук болур. Ол хоралыг артышкын—арагалаар чорук бистиң интеллигенциявыстың иштинге турбас ужурлуг дээрзин быжыы-биле билеп чогуур. Ынчангаш партия болгаш совет организациялары, культура-чырыдышкын албан черлери бистиң интеллигенциявысты ол хоралыг бак артышкынга улур эптеш чок демисеглилерниң одуруунга туржурунче оларны мобилизастаар хүлээлгелиг болгаш ажылдан деңнелин бедидер ужурлуг.

Бистиң көдээ интеллигенциявыстың хүлээлгези—көдээниң бүгү ажыл-ишчилери-биле кады көдээ ажыл-агыйның көдүрүүшкүнү дээш, колхозчу көдээниң экономиктиг болгаш культурлуг чечектелишкини дээш могаг чокка демисежири болур.

Севастополь хоорайны Кызыл Тук орден-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

1854—1855 чылдарда Севастопольдуң маадырлыг камгалалының 100 чыл болганын холбаштыр база бистиң Төрээн чуртувустуң мурнунга Севастопольдуң улуг алдар-хавыязын демдеглевишаан, Севастополь хоорайны Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары.
Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль
1954 чылдың октябрь 16.

Маадыр-хоорайга алдар болдурган делгелге

1854—1855 чылдарда Севастопольдуң маадырлыг камгалалынга алдар болдурган делгелге октябрь 13-те Москваның Совет Армияның Төп музейинге ажыттынган. Орус улустуң өлүм чок эрес-дидим чоруун көргүзүп турар төөгүлүг документилерни ында делгеп көргүскен.

Музейниң көрүкчүлери витринада көргүскен орус армияның дайынчы тугун улуг кичээнгей-биле көөрлер, ында мынча деп бижээн: «1854—1855 чылдарда Севастополь дээш». Севастополь эпопеяның маадырлары—адмиралдар П. Нахимовтуң болгаш В. Корниловтуң, лейтенант Н. Бирюлевтин, унтер-офицер А. Елисеевтин, квартирмейстерлер П. Кошкиниң болгаш Ф. Зайкиниң, боцман А. Рыбаковтуң, матрос И. Демченконуң портреттерин база көөрлер. Тус-тус витриналарда дайынчы шаңналдарны болгаш Севастополь камгалалының киржикчизи флот лейтенантызы А. Мелетинниң хүн демдеглелин көргүскен.

Делгелгенин ийиги кезээн Ада-чурттуң Улуг Дайынының чылдарында Севастополь хоорайның камгалалының болгаш хосталырының хүннеринде Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларының кылганы маадырлыг эрес-дидим чоруктарга алдар болдурган.

(СЭТА).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң хоочун ажылдакчызы

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезин организастаарынга алдар-хавыязы дээш Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитеди октябрь 14-те методисчи Елена Константиновна Кравченкону делгелгениң киржикчизинге бадылаан болгаш ону Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң улуг алдын медальзын-биле шаңнаан.

Елена Константиновна күш ажылчы амыдыралды эрткен. 1896 чылда, 17 харлыг аныяк кыс көдээниң Земской школаынга башкылап ажылдап эгелээн. 1903 чылда эш Кравченко большевиктер партизының хүрээлелиңге кирген, кара-бажынга хоругдатырын чоруан. Кравченко 5 чыл иштинде даштыкыга — Женевага турган. 1917 чылда ону ажылчыннар болгаш тараачыннар депутаттарының Кострома Совединге соңгаан.

Эш Кравченко көдээ ажыл-агый талазы-биле хей чылдарда ажылдап келген. Кравченко хейте билдингир 15 брошюра номнарны бижээн. Эш Кравченко делгелгени организастаанындан бээр ында ажылдап турар.

(СЭТА).

Колхозтуң идепкейлиг дарганы

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозтуң кежигүнү эш К. Балдан 5 чыл иштинде колхозтуң дарганында идепкейлиг ажылдап турар.

Эш Балдан часкы, күскү сезоннар үеринде тараа сиген кезер машиналарны болгаш айымыр, дырбаастарның септелгезин кылып келген. Оон септээн херекселдери эки шынарлыг болуп турарындан үредишкинге таварышпайн турар. Дарган ам кышкы херекселдерниң септелгезин кылып турар.

Алтай крайның колхозтары болгаш совхозтары тараа өелеткелиниң күрүне планын күүсеткен

Алтай крайның колхозтары болгаш совхозтары тараа белеткелиниң болгаш садарының планын хуусаа бетинде күүсеткен. Күрүнеге 192 миллион пуд ажыг тарааны дужааган, ол болза, крайга моон мурнундагы кандыг-даа чылдарда белеткен турган тараалларның санын дыка ажыр турар. Кол аңы-чем культуралы—кызылтас белеткелиниң планы ажыр күүсетинген. Крайның колхозтары болгаш совхозтары чоокку хүннерде күрүнеге МТС-териң ажылдааны дээш натура төлевиринге киришпир пландан ажыр база күрүнениң садыы алымышкынының чуруму-биле дыка хей тараны дужаар деп хүлээлгени алган.

СЭКП ТК-ның февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин боттандырышаан, крайның колхозтары, МТС-тери болгаш совхозтары чаа черлерни ажыглалга киирип алырының күрүне планын күүсеткен. 1954 чылдың чазынында күр болгаш курукка черлерге 1 миллион гектар ажыг чаны чажар кызыдысты болгаш чиңгетараны тараан. Крайның колхозтары болгаш совхозтары чаа черлерни ажыглалга киирип алганының үлүүнден 1954 чылда бараанныг тарааның бүдүрүлгезин 100 миллион пуд немей улгаттырган.

Бо чылын колхозтар олча-ажыктарын дыка улгаттырганнар болгаш эткен чылга бодаарга колхоочуларның күш-хүннеринге дыка хей акыаны, тараны болгаш өске-даа продуктуларны берип турар. Колхозтар чүгле күрүнеге тараа дужаганындан болган сатканындан бо чылын 2 миллиардтан эвээш эвес рубльдиң олча-ажыын алыр, а колхоз бүрүү ортумна-биле 2 миллион рубльди алыр.

Амгы үеде крайның колхозтары, совхозтары болгаш МТС-тери картофель болгаш чытыр свёклазының белеткелиниң белеткелин, аңгыс аңдарылгазын болгаш мал кыштаглаашкынынга белеткелди доозарының талазы-биле ажылдарны чорудуп турарлар.

(СЭТА).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилериниң медальдарны тывысканы

Октябрь 13-те Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге байырлалдыг хүн болган. Делгелгениң мөң ажыг экскурсантылары болгаш көрүкчүлери административтиг корпустуң байырлаңчыг кылдыр каастап-шимээн эвлин долдур олурупканнар. Эртенгиниң 10 шакта аңаа 1954 чылдың делгелгезинге киржир хүндүлүг эргени чедип алган малчыннарның улуг бөлүүнге медальдар болгаш херечилелдер тыпсышкыны болган.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң директорунуң оралакчызы Д. М. Трошин эге сөзүнге бо чылдың делгелгезинге киржир эрге дээш көдээ ажыл-агыйның миллион-миллион ажыл-ишчилери чарышканнар деп дыңнаткан. Оларның иштинден 150 мөң хире эки кижилерге ол эргени тывыскан. Делгелгениң ажылының чүгле ийи айларының дургузунда колхозчу шөлдериниң ол мастерлериниң чедишкиннери-биле 6 миллион ажыг кижи танышканнар.

Оон соонда делгелгениң директору академик Н. В. Цицин медальдарны тывыскан. Хамыкты мурнай хүндүлүг медальдарны болгаш херечилелдерни делгелгениң киржикчилери, Кострома областың «Караваево» совхозунуң саанчылары болгаш быжа ажаакчылары алганнар. Оларның ортазында: Социалистиг Күш-ажылдың Ийи дапкыр Маадыры, саар инектериниң бригадири Л. П. Иванова, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары—саанчылар А. П. Соловьева, А. И. Смирнова, М. А. Божина болгаш өскелер-даа бар.

Кострома областың «Он ийиги Октябрь» колхозунуң мурнакчылары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары: көдээ ажыл-агый артелиниң зоотехниги А. М. Лищенкога, саанчы М. В. Корневага, малдакчы Л. М. Кавриловага болгаш өскелерге-даа медальдар тыпсышкыны чыылганнар изиг адыш часкаашкыны-биле утказаннар.

Хүндүлүг медальдарны болгаш херечилелдерни алганнар болза: ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары, Латвияның «Сарканас октябрис» колхозунуң хаван ажаакчызы М. П. Фридрихсон болгаш Запорожьениң Сталин аттыг колхозунуң саанчызы М. И. Сардак, Алма-Ата областың Сталин аттыг колхозунуң алдарлыг анчызы С. Джеримбаев, Краснодар крайның «Вэнцы заря» совхозтуң хаван ажылдакчызы И. Т. Науменко. Эш Науменко Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң чемпиону—«Самоучка» деп сураглыг аксыр хаванны өстүрүп дорукторган.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилериниң медальдарын болгаш херечилелдерин 38 областарның, крайларның болгаш республиканың чүс хире малчыннары алганнар. Делгелгениң директору академик Цицин шаңнатканнарга байыр чедирген болгаш оларның моон соңгааргы күш-ажылынга чедишкиннерлиг болурун күүзүн.

(СЭТА).

БИСТИҢ ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТУҢ НАЙЫСЛАЛЫ — МОСКВАДА

Москваның хөөглаар станоктар заводунда демир ажылдап кылырының дүргедеткен методтарын калбаа-биле ажыглап турар. Демир кестиреринин дүргедеткен аргазынче 145 станоктарны шидчиткен.

Заводтуң 200 ажыг станокчулары октябрь мурнунуң чарыжының хүннеринде эзчегде ийи чартык—үш нормаларны күүседип турарлар. Бүдүрүлгенин мурнакчылары хөөглакчылар Степанов биле Седов, чондурукчу Адмиралов болгаш өскелер-даа ажылдың дүрген методтарын ажыглавышаан, ийи чылдың нормазын доозуп турарлар.

Станок кылыкчылары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чыл эгезинден бээр планныг саналгаан 2,6 хуу ажырганнар.

ИЙИ ЗАВОДТАРНЫҢ ЧОГААДЫКЧЫ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАЗЫ

Москваның Куйбышев аттыг трансформатор заводунуң коллективи Запорожьениң трансформатор кылыкчылары-биле чаржып турар. Куйбышев—Москваның электри дамчыдылгазының эң ырак шугумунга электротехниктиг дериглериниң бүдүрүлгезин шиңгээдип алыр деп хүлээлгени ол ийи бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары хүлээнгеннер.

Чоокта чаа Запорожьениң заводунга ол шугумнуң бирги эң күчүлүг агрегадын белеткеп эгелээн. Оон конструкциязын Москваның трансформатор кылыкчылары ажылдап кылганнар. Москвачылар ол ышкаш чаа агрегатка элээн каш он-он улуг изоляция кезектерни болгаш эң күштүг агрегаттарны шылгаар ийи тускай трансформаторну белеткеп кылганнар.

А ол ышкаш Куйбышев—Москваның электри дамчыдылгазының шугумунга херектиг 180 мөң киловатт-ампер күчүлүг чаа вольт-немелде агрегаттың конструкциязын тургузары-биле москвачылар бо хүннерде чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап турар. Ол ажылды хуусаа бетинде—Октябрьның 37 чыл оюнга чедир доозар деп хүлээлге алдынган.

ЧУРТ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ КЫЛЫГЛАРЫ

Москваның «Газоаппарат» заводу эрги конструкциялыг холодильниктерге бодаарга бүдүн чартык катап хей продуктулар киирер чаа холодильниктерниң баштайгы хевирлерин белеткеп кылган. Ол болза, Москваның чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң бо чылын шиңгээдип алганы 189 чаа кылыгларының бирээзи болур.

«Кызыл Октябрь» заводтуң коллективи калбак чалгытлыг станцияларның хүлээр алырынга херектиг «Москвич — 3» деп радиоприёмникти бүдүрүп эгелээн. Чуртуң хоорайларынче болгаш суурларынче 9 мөң шак ындыг радиоприёмник чоруткан. Ол-ла бүдүрүлге «Ласточка» деп онзагай репродукторларның бүдүрүлгезин шиңгээдип алган.

УЛУГ ТЕАТРНЫҢ ХӨГЖҮМҮ

Москваның Актер бажынынга ССРЭ-ниң Улуг театрының хөгжүм коллективиниң кежээзи болган. Аңаа театрга 25 чылдың дургузунда ажылдаан хөгжүмчүлериниң алдар-хүндүзү дээш ёзулаашкын болган.

Улуг театрның хөгжүму чурттуң бирги чергениң музыка коллективтериниң биредээзи. Ам оон составында 260 музыкантылар бар. РСФСР-ниң уран-чүүлдериниң алдарлыг ажылдакчызы, консерваторияның профессору, артист В. Дулованың, РСФСР-ниң алдарлыг артистери, виолончелист И. Буровскийниң болгаш хөгжүмнүң концертмейстери С. Калиновский оларның атрары калбаа-биле билдингир. Бүгү делегейниң болгаш Бүгү-эвилелдиң конкурстарының лауреаттарының аттарын музыкантылар Ф. Лузанов, И. Солодуев, В. Полех, Т. Докшицер олар алганнар. Чамдык хөгжүмчүлер Москванын П. И. Чайковский аттыг консерваториязында болгаш Гнесиных аттыг музыка-педагогика институтунда башкылап турарлар.

Хөгжүмнүң репертуарында 40 ажыг опералар болгаш балеттер бар.

УЛУГ КОМПОЗИТОРГА ТУРАСКААЛ

Москванын Күрүне консерваториязының бажынының баарында улуг-орус композитор Петр Ильич Чайковскийге монументаль турасказалды тургузуп турар.

ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу В. И. Мухинаның моделин ёзугаар кылган Чайковскийниң үш метр турттуг хүлер скульптуразын хөөглаан өкпең өңнүг граниттен кылган бедик депкиштиг кырынга тургускан турар. Гениалдыг композиторну чымчак сандай кырында чөвөдылга ажылы кылып олурар кылдыр дүрүлеп кылган.

ХООРАЙ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ ТУСКАЙ ЭРТЕМНИГЛЕРИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ

Найыслалдың хоорай ажыл-агыйынга тускай эртемниглер белеткээриниң дугайында доктаалды Моссоветтиң күүскому үндүрген. Москооркүүскомнуң хоорай тудуунуң инженерлериниң институтунуң хүндүскү салбырының бирги курзунга бо чылын 1953 чылдан 50 кижини хейну хүлээп алган. Чоокку беш чылда институт үлетпүр болган хамааты тудугнуң үш мөң хире инженерлерин, суг хандырылгазының, теплофикация, газификация болгаш өске-даа адырларның талазы-биле тускай эртемниглерни белеткеп үндүрер. Ам институтта ийи мөң ажыг кижи өөренип турар, оларның 800 хирези бүдүрүлгеден чартыкпайн өөренип турарлар. Олар болза, найыслалдың хоорай ажылагый бүдүрүлгелериниң эң эки кижилери, тудугларның чаартыкчылары болур.

УРУГЛАРГА НОМНАР

Күрүнеңиң уругларга литературазары үндүрер парлалга чеди чаа номнарны парлаан үндүрген.

«Болуушкуннарның болгаш эртем фантастиказының библиотеказы» деп серияда өрү назылыг өөреникчилерге таарыштырып кылган Гр. Адамовтуң «Ийи океаннарның чажыды» деп романын 75 мөң экземпляр тираждыг кылдыр катап үндүрген. Ында «Пионер» деп совет хемениң Ленинградтан Владивосток чедир эжиндиришкининиң дугайын чугаалап турар. Е. Марның аныяк натуралистериниң, аныяк техниктериниң болгаш мелиораторларның ажылынга аддар болдурган, 12 рассказтарны парлаан номун «Москвага ужурожыр бис» деп адаан. «Пионерлериниң болгаш школачыларның бот-тывынгыр чорудунга дузаламчы» деп серияда Е. Москатовтуң «Боду кылган радиоприёмник» деп номун массалыг тираж-биле парлаан. А. Яковлевтиң «Ажыктыг казар байлактар дээш походка» деп номунда минералдар болгаш даштар дугайын бижип турар.

Улус демократиязының чуруттарының чогаалчыларының уруглар номнары база парлатының үнген.

ЧАА АПТЕКАЛАР

Найыслалдың аптекаларының четкизи калбарып турар. Бо чылын Москвага 9 чаа аптекалар ажылдап эгелээр. Чоокку ийи чылда база 40 аптекаларны ажылдар деп турар. Олар чаа бажыңнарның—тудугларның колдуунда бирги каттарында турарлар.

1955 чылда улуг галена-фармацевтиг фабриканың тудуушкуну эгелээр.

Ам Москвада 140 аптекалар бар.

ҮНҮШТЕРНИҢ 600 ХЕВИРЛЕРИ

Москванын М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң гербарийлерин (үнүштер чыындызы) барык-да 200 чыл мурнунда тургускан. Ында 600 мөң ажыг үнүштерниң—Якутияның дыдынын, Американың мамонт ыяжының, ыраккы Соңгу-чүктүң чиңгистериниң болгаш лишайниктериниң, Австралияның эквалиптыларының, Мурнуу Африканың бөлүүн үнүштериниң, Индияның алдарлыг лотозунуң хевирдери бар. Ботаниканың үндезилекчизи Линнейниң, академик Тринкустуң, Москванын ботаника садының тургузукчузу профессор Гофманын болгаш өскелериңдээ хөөрү коллекциялары камныы-биле кадагалатынып турар. Ында Москванын күрүне университединиң эртемденнери, аспирантылар болгаш студентилер эртемнинчилел ажылын чорудуп турар. Ол ышкаш ССРЭ-ниң янзы-бүрү хоорайларындан болгаш даштыкы чуруттардан келген ботаниктерге аңаа ужуражын болур.

Ам гербарийлерни Лекин дагларында Москванын күрүне университединиң биология хөрүн факультединиң чаа бажыңында кежүрүп турар.

(СЭТА).

Англияның парламент төлээлерин Г. М. МАЛЕНКОВТУҢ ХҮЛЭЭП АЛГАНЫ

Октябрь 16-да ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. М. Маленков ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Дашты-ны Херектер Министри В. М. Молотов биле кады ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чалааның ёзугаар Совет Эвилелинде чоруп турар Англияның парламент кежигүннериниң төлээлерин хүлээп алган.

Хүлээп алышкынга төлээлериниң удуртукчузу Лорд Коулрайн, төлээлериниң удуртукчузунуң оралакчызы Несс Эдварс, төлээлериниң кежигүннери —герцог Веллингтонский, Лорд Страболджи, Мотт-Редклифф, Фредерик Эрроля, Отто Прайор-Палмер, Никсон Браун, Эдит Питт, Ральф Клэрк, Лорд Листсуэл, Стэли Эванс, Джордж Уигг, Кристофер Мэйхью, Элейн Бэртон, Артур Холт олар олурушканнар.

Шак ажыр үргүлчүлээн беседаның үеринде бүгү делегей байдалынга болгаш ССРЭ-биле Англия арызында харылзааларга хамаарышкан айтырыгларны аңаа болгаш чылыг байдалга чугаалашкан.

Хүлээп алышкынга Великобританияның ССРЭ-де онза болгаш бүрүн эргелиг элчини У. Хейтер олурушкан.

Совет Тываның X чыл оюнга алдар болдурган Кызылга болган спорт маргылдаалары

Октябрь 17. Ол хүн Кызыл хоорайның Совет Тываның беш чыл ою аттыг стадиону кызыл чайт кылдыр каастатынган турган. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеиниң удуртукчуларының портреттери күш-культура бажыңында астынган. Стадионну долгандыр спорттуң янзы-бүрү чуруктарын аскан турган.

Хүндүскүнүң 11 шак четпәнде-ле стадионче хоорай чурттакчылары болгаш чоокку черлериң ажылчы чоннары төнмес-батпас агыышкын-биле шуужуп чоруп турганнар. Стадионнуң индирлерин көрүкчүлер долдур олурупкан.

Үрер хөгжүмүүн үделгези-биле стадионнуң шөлүнче хоорай школачыларының болгаш өредилге черлериниң спортчу колоннары, «Динамо», «Искра» болгаш өске-даа спортчу эки-тура ниитилелериниң колонналары үнүп келгеннер. Хоорай спортсменнери боттарының спортчу чедишкиннериниң демдәә—кубоктарны холларында тудуп алган чоруп турганнар.

Хоорайның күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы эш Аржиников туслуг колонналарның удуртукчуларындан рапортту хүлүмә алгаш, областың профэвилелдер чөвүлелиниң даргазы эш Намайга рапорттаан. Эш Намай областың күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы эш Горбунов база ВЛКСМ обкомунуң секретары эш Цевелёв олар-биле кады Совет Эвилелиниң хөй-националдыг өг-бүлезинге Тываның киргениниң бәәр он чыл ою-оюн таварыштыр спортчу колонналарны эргип, оларга байыр чедирген.

Дараазында школачыларның сула шимчәшкини эгелүүн. Шупту чаңгыс-аай хептиг, школачылар шөлү ак-зайт кыдыр шыва алы берген. Оларның кылган сула шимчәшкиннерин көрүкчүлер диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Оларның соонда өредилге черлериниң спортчу сула шимчәшкини болган.

Совет Тываның он чыл оюнга алдар болдурган ол спорт парадынга 2 муң ажыг кижи киришкен.

Дараазында көрүкчүлериң кичәнгейи национал хүрешче барган. Аңаа 64 мөгелер киришкеннер. Оларның аразында областың эң хоочун мөгелериниң бирәзи Улуг-Хем райондан келген Балчый-оол, Сүт-Хөлден Мартаажык, Айыжы, Чаа-Хөлден Бичел-оол, аныяк мөгелер Оолак (Чөөн-Хемчик), Маркелов (Таңды), Даржаа (Кызыл) болгаш өскелер-даа бар. Мөгелериниң хүрези шалып, кашнагай, дүрген темпиге эгткен. Көрүкчү бүрүзү кым-на бөгүн шүглүп үнер ирги, бир болза, хоочун мөге Балчый-оол азы Мартаажык азы Комбу, Намчыл-оол ирги бе деп сагыш-сеткили шыдашпайн турган. Мнчалза-даа ындыг болбаан. Чөөн-Хемчик районнуң мөгези Комбу бирги онзагда-ла Сүт-Хөл районнуң аныяк мөгези Ашак-оолга октаткан. Көрүкчүлериң идеген турган улуг мөгелери төолуг чер албайн барганнар. Кумаяк-даа, Намчыл-оол-даа, Бичел-оол-даа база өскеда улуг мөгелер чер албайн барганнар.

Эң шыырак 8 мөге арткан. Оларның аразында Сүт-Хөл районнуң аныяк мөгези Бегзи, Таңдының Маркелов олар база артканнар. Сес мөгени салып үндүрерге Бегзи, Мартаажык, Балчый-оол болгаш Маркелов, олар артканнар. Бегзи Балчый-оолду, Мартаажык Маркеловту октаан. Ам ийи эң ишлиндек мөге арткан. Көрүкчүлер ам-даа Мартаажык «силгип» үнген-дир дижип турганнар. Херек кырында ындыг эвес болган, аныяк мөге Бегзи Мартаажыкты октаваш, шүглүп үнген.

Дараазында мөгелерге шаннадар тыпсыышкыны болган. Шүүлген аныяк мөге Бегзиге областың күш-культура болгаш спорт комитединиң шаннал бижиин болгаш хол шагын тывыскан. Үжүүрлешкен мөге Мартаажыккa шаннал бижик болгаш «Смена» деп фотоаппаратты, үшкү болгаш дөртку черни алган хоочун мөге Балчый-оолга болгаш аныяк мөге Маркеловка үшкү чергениң дипломнарының болгаш карман шактарын тывыскан. Оон арткан дөрт мөгеге: Дукарга («Динамо»), Оолакка (Чөөн-Хемчик), Шулууга (Улуг-Хем) болгаш Чаш-Уругга (Сүт-Хөл) өртектиг шаннадларны тывыскан.

Областың күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы эш Горбунов мөгелерге шаннадларны тывыскаш, оларның моон соңгаарты спортчу чедишкиннерлиг болуруп күзевишаан, национал хүрештиң техниказын улам сайзырангайжыдарынче, ону массалыг спортчу ою кылдыр хөгжүдеринче кыйгырыг салган.

Дараазында хол бөмбүүнүң талазы-биле маргылдаа болган. Үк маргылдаага «Искра» болгаш «Динамо» командаларының спортсменнери ужурашканнар. Баштай ургларның шүүлде ужуражыышкыны болган. Аңаа искрачылар динамочуларны 2:1 санга утаан. Оолдарның командазы база искрачыларның тиилелгези-биле 2:1 санныг болуп доозулган. Оон дараазында «Искра» болгаш «Металлург» командаларының баскетболистериниң ужуражыышкыны баскетбол шөлүнге болган. Үк ужуражыышкын искрачыларның тиилелгези-биле 38: 31 санныг болуп доозулган.

Оон дараазында чиик атлетиканың маргылдаалары болган. Бир дугаарында хөрөөженнериң 100 метрге чадаг чарыжы болган. Аңаа Кураева («Динамо») 14,02 секундада маңнаан бирги черни алган. Ийи дугаарын Назарова («Искра») алган. Оолдарның 100 метрге болган чарыжынга бирги черни Лебедев («Искра») алган. Оон шагы—12,01 секунда. Ийи дугаар черни Гайдуков («Динамо») алган. Хөрөөженнериң черниң узунун халыырынга бирги черни Кураева алган. Ол 4 метр 70 сантиметрни халаан. Ийиги черни Назарова 4 метр 05 сантиметр халаш алган. Оолдарның диск октаарының маргылдаазынга Соколов бирги черни алган. Ол дисканы 29 метр 65 сантиметр ырадыр шывадапкан. Ийиги черни база «Искраның» Симаков алган. Ол Соколовка чүгле 2 сантиметр чедир октавайн барган.

Хөрөөженнерден ядро идеринге бирги черни Лыскова («Искра») алган. Ийиги черни база «Искраның» Назарова алган. Хөрөөженнерден диска октаарынга бирги черни Свистова («Искра»), ийиги черни Назарова («Искра») алганнар. Оолдарның черниң бедиин халыырының маргылдаазынга чиңиг маргылдаа болган. Аңаа киришкеннер чүгле 1 метр 45 сантиметрик халаваш оон ыңайлап шыдавааннар. Чүгле «Искраның» ийи спортсменнери Соколов биле Лебедев ийи артканнар. Оларның аразында болган спортчу чиңиг маргылдаакы көрүкчүлер улуг дувурөөзүн-биле көргеннер. Кым-на чыдып каар ирги, кым кымдан бедик халыыр ирги деп айтырыг тургустунуп турган. Бедиин халыырының метри улам-на 5 сантиметрлеп бедип турган. 1 метр 55 сантиметр. Ону олар ийилээ эки ашканнар. Ам 1 метр 60. Аңаа Соколов ызырны берген. Ону чүгле Лебедев чиик ашкан. Мнчангаш бирги черни Лебедев алган.

Дараазында уругларның 400 метрге чадаг чарыжы болган. Аңаа бирги черни Свистова («Искра») алган. Оолдарның 400 метрге болган чадаг чарыжынга Гайдуков («Динамо») бирги черни алган. Оон шагы—0,58 секунда.

Совет Тываның он чыл оюнга алдар болдурган спортчу маргылдааларга «Искра» ниитилелиниң спортсменнери чайынначак тиилелгелерни чедип алганнар.

Дараазында бут бөмбүүнүң шүүлде ужуражыышкыны болган. Аңаа «Динамо» биле «Металлургтың» бут бөмбүкчүлери ужурашканнар. Оюн дүрген темпилиг эгелүүн. Мнчалза-даа ооннуң эгелүүнинден тура 40 хире минутаның иштинде кайы-даа тала сан ажытпаан. Баштай металлургтар сан ажыткан. «Металлургтың» ойнакчызы Лучигин бөмбүкту Скобеевке үндүрүп бәәрге ол киир депкен. Дараазында динамочулар ийи санны киргген. Мнчангаш үк маргылдаа динамочуларның тиилелгези-биле 2:1 санныг болуп доозулган.

Совет Тываның X чыл оюнга алдар болдурган спортчу маргылдаалар улуг чедишкинниг эрткен.

Маадырлыг эпопея

(1854—1855 чылдарда Севастопольдуң маадырлыг камгалалынын 100 чыл болганынга)

Октябрь 17-де совет улус 1853—1856 чылдарда Крым дайынынга Севастопольдуң маадырлыг камгалалынын чүс чыл болганын демдеглээн. Ол алдарлыг эпопея орус солдаттарның болгаш матростарның деңнээр чүве чок эрес-дидим чоруктарының чыл тоожузунда бижитинген алдарлыг арынларның бирәзи болуп турар.

Севастопольдуң колдуунда бир чыл үргүлчүлээн камгалалынга төрөөн черин интервентилерден камгалап турган орус улустуң чаныш-сыныш чок маадырлыг чоруу илерээн. Өлүм чок Севастополь камгалының үезинин кижилери — революсчу демократтар—ол чайгылыш чок маадырлыг чоруктан хаанныг эрге-чагырганын дарлалынга-даа, крепостниктиг хилинчектәәшкинге-даа, даштыкы дайынларның кыжаныг халдашкынларынга-даа бодунуң күжүн сыктырбаан орус улустуң улуг келир үезинин үндезинин бүзүреп көргеннер.

Ол улуг күш-ада, социалистиг Россия дәәш революстуг тулчуушкуннарга бүгү сүр-күчүлүү-биле калбарган. Помещиктериниң болгаш буржуазияның дарлалын ап октаваш, хөй-хөй империалистиг агрессорларның интервенчи походтарын чылча шапкаш, бистиң улузувус боттарының салым-хуузун холдарында быжы-биле тулуп турар болгаш Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле коммунизмче орукка чаа-чаа тиилелгелерни чедип ап турар.

* * *

1853—1856 чылдардагы Крым дайыны болза, бир талазында, Барын Европаның күштүг капиталистиг чурттары—Англия болгаш Франция биле, өске талазында, капиталистиг хөгжүлдениң оруунче кирген хаанныг эрге-чагырганлыг-крепостниктиг Россияның аразында чөрүдүүлериң чидиглениниң түңнели болур. Барын европа күрүнелер боттарының сорулгазы кылдыр чүгле Балканнарда болгаш Чоокку база Ортаакы Чөөн чүктүң чурттарынга орус саңдарны кошкадырын эвес, харындаа Россиядан Крымны, Кавказты, Кара далайны болгаш Азов далай эриктерин былаан алырын база салып турган.

Британ дипломатия Турциянның чагырганынга турган чурттарга хамаарыштыр орус даштыкы политикага удурланыштыр хөделип турган. Славян улустарны дерзин ёзу-биле мөлчүп кулданып, оларның экономиктиг хөгжүлүзүн шаптыктан турган хаан төгүкү султан ёзу-чурумну Англия деткип турган. Англи буржуазия орус шериг флодун чок кылып тургаш, мурнуу чүкте Россияның далайга күчү-шыдалын кошкадырын орладжып турган, чүге дәәрге, Ф. Энгельстиң аймтаны-биле алырга, орус флот «эң айылдыг күш» болуп турган, Кара далайга ооң бар турары англичаннарга эң улуг таарымча чок чоруктуг болдурган.

Англияның оруска болгаш славяннарга улур политиказын славян улустарны дарлап турган болгаш Балканнарга чаа девискәәрлер әкелеп алырынче сундуккан австри монархия деткәән. Россияга өжөөнниг турушту Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн-чүкте бараан саарар рыноктарны әкелеп алырын орладжып турган Франция әәлүүн. Англи болгаш француз дипломаттарының дузаанга туттунган турци чазак база-ла оруска улур политиканы чорудуп турган.

Англияның болгаш Францияның әкелекчи планнарынга АКШ-тың капиталистери сагыш салынгыр хамаржып турганнар. Дайын чоруп турда АКШ англичаннарның болгаш французтарның флоттарынга Россияга удур хөделири-биле бодунуң Ыракы Чөөн-чүкте базаларын, а ол ышкан Крымга дүжер шериглер дажыры-биле судноларны берип турган. Америк корабльдер Амур хемнин акының чоогунга дуразында аажылап турган.

Оруска удур белүглежиишкинни баштаан капиталистиг Англия биле хаанныг Россияның эрге-ажыктарының үскүлежиишкининиң түңнелинде Крым дайыны эгелүүн. Дайынның эгелинде Англия биле Франция Россияга удур боттарының чепсектиг күштерин ажыы-биле киирбейн турганнар. Чүгле 1853 чылдың ноябрь 30-де адмирал Нахимов Синоп шенгәәнге турци флотту кайгамчыктыг тииләәнинин сөөлүнде чагдыныышкын ап октатынган. Дайынның Лондонда болгаш Парижте ыдалакчы-күткүкчүлери ол болуушкунну Россияга удур дайынче Англияның болгаш Францияның чепсектиг күштериниң ажыы-биле киреринге четчир сылдак болур деп көргеннер. Ол чурттарның каттышкан флоду Кара далайда орус флотка болгаш ооң кол базазы—Севастопольга кыжанмышаан Кара далайже киришкен. Ынчалзажок Севастопольдуң камгалалын шенеп көөрү-биле англичаннарның болгаш французтарның чоруткан разведка ажылы далайдан хоорайже кирдинмезин көргүскен. 1854 чылдың февральдың эгезинде Англияга, а ооң сөөлүнде Францияга Севастопольче курраг черден халдазары-биле Крым аймаанга херектиг курраг чер шериглерин кончуг далаштыг тургузуп эгелүүн.

Крымдан орус күштерин чайладыр дәәш англичаннар болгаш французтар Балтий, Баренцово база Ак далайларда орус чернин янзы-бүрү пунктуларынче халдаашкыннар кылган. 1854 чылдың августа олар Камчаткада Петропавловскиниң әзлеп алыры-биле шериглер дүжүргеннер, ынчалза-даа өске пунктуларга ышкаш ацаа база-да кадыг-шыңгыы аштырыышкынга таварышкан.

Сентябрьда англичаннарның, французтарның болгаш туркларның 62 муң шерин Евпатория чанычга барып дүшкен. Крымга орус шериглер 35 муңдан көвүдевес турган. Ону салым-чаяан чок генерал князь Меншиков командылаан турган.

Интервентилер әкелеп авыдып болур улуг айыыл Крымга таваржып турган. Орус шериглер маадырлыы-биле демисешкен. Альма хемге баштайгы сегиржин алышкынга-ла дайзын улуг чидиригге таварышкан. Ынчалза-даа шериглериниң санының талазы-биле ийи катап ажыг болгаш техниказы канчаар-даа ажок болбазырангай турган дайзын орустарны аткаарлаарынче албадаан.

Альмага сегиржин алышкынының сөөлүнде Меншиков корга бергеш шеригни Бахчисарайже дедирлендирген болгаш Севастопольдуң камгалалын чүгле суг шериглериге артырып каан. Севастопольдуң салым-чолу дәәш харыысалганы Кара-Далай флодунуң штабының начальниги вице-адмирал В. А. Корнилов бодунга алган. Хоорайның камгалалынга шылгарангай орус флотчу вице-адмирал П. С. Нахимов, контр-адмирал В. И. Истомин болгаш флоттуң база армияның өске-даа таланттылыг офицерлери идепкейлиг киришкен.

Севастопольдуң мурнуу талакы кыыгларын долгандыр камгалал быжыглаашкыннарның далаштыг дерилгези эгелүүн. Суг шериглери, солдаттар болгаш хоорайның чурттакчылары шивәәлер тургузуп, оларга үгер-бооларны салып, камгалал онгарларны казып, камгалал чаңылар кадап турганнар. Корниловтуң медегләәнин ёзугаар алырга, бедүүн орус кижилер «сөөлүнге чедир быжыг туржуруп» болгаш даштыкы әжелекчилерге хоорайны бербес дәәш маадырлыг демиселди эгелүүн.

1854 чылдың сентябрь 25-те Севастопольдуң П. С. Нахимов шуут удуртуп турганы мурнуу талазының камгалалынга интервентилериниң 55 муң армиязы келген. Хоорай бүзәәләәшкинде киргенин чарлаан. Бедик патриоттуг сорук-биле долдунган гарнизон, саны ажыг дайзын-биле деңзвес демиселче киргеи, ол он бир чартык ай (349 хүн) үргүлчүлүүн.

Октябрь 17-де интервентилер хоорайны бомбалап тургаш, штурм-биле алыр деп шинтирлеп алган. Ынчалзажок Севастопольдуң маадырлыг камгалакчылары бирги эң айылдыг шыгталданы алдарлыы-биле тулуп эртишаан, дайзынның ол планын үскен. Боттарының үгер-бооларының адыышкының шын чорудуп тургаш, олар дайзынның артиллериязын чок кылган. Эрик кыдыынга тургускан үгер-бооларны дайзынның далайдан атакалап турган болгаш артиллерия талазы-биле сес катап ажыг улуг флодун дезер чоруккa таварыштырган. Дайзын штурмага белеткеп алганы шериглерин тылче дедир октаар ужурга албадаткан.

Ынчалза-даа севастопольчуларының тиилелгезининин өөрүшкүү камгалалдың организакчызы вице-адмирал Корниловтуң Малахов курганга маадырлыг өлгени-биле муңгараашкынга таварышкан. «Севастопольду бербенер...»—деп ол, хоорайның камгалакчыларынга сөөлгү сөс-биле алган.

В. А. Корниловтуң өлгениниң сөөлүнде, эң берге байдалдар таварышкан үеде камгалалды удуртуруунуң бүгү харыысалгазы П. С. Нахимовка таварышкан. Коргуш чок адмирал мурнуку туруштарга көзүлбейн баар ындыг хүн турбаан. Суг шериглери бир чыл мурнунда Синопка тиилелгени ооң-биле кады чедип алган. Севастопольду ооң-биле кады камгалаар деп шинтирлиг чорук-биле долдунган турган.

Нахимовтуң удуртулгазы-биле матростар болгаш солдаттар диргелин келген дайзынларның сан-даа, техника-даа талазы-биле ажыг күштерин ойтур шаныышаан, эрес-дидим болгаш маадырлыг чорукту илереткеннер. Дүне олар дайзынларның хүндүс бомбалаашкынынан үрелген быжыглаашкынларны катап тургузуп турганнар. Сентябрь 25-те эгелүүн тулчуушкун бирде кошкап, бирде күштелип, дараазында чылдың сентябрь 8-де чедир чаңгыс-даа хүн соксап көрбөөн. Севастопольчулар чедишкиннерин ол үениң иштинде чаңгыс удаа эвес өөрүп байыраннар: 1855 чылдың февральда сапёрлар штабс-капитан Мельниковтуң удуртулгазы-биле дайзынның чер алдынга чажырын каан чепсек ажыглаан халдаашкынын ойтур шапкан, июнь 18-те Нахимовтуң болгаш генерал Хрулевтуң удуртулгазы-биле камгалал шугумунуң бирги ниити штурмазын ойтур шапкан, хүн-даа, дүн-даа чок олар дайзынны когарал-чидириглерге таварыштырып турганнар.

Бүгү камгалалдың дургузунда орус солдаттарның, матростарның эрес-маадырлыг чоруун демдеглевейн барган чаңгыс-даа хүн колдуунда турбаан. Матрос Петр Кошканың эрес-дидим болгаш кызымаккай чоруунуң дугайын бүгү Россия биле тыва-ны билгеш, ол дидим кирип, аңаа дувурөөзүннерни кылып, кижилериң болгаш ызык-чепсектери тудуп, әжелеп ап турган. Ол ышкаш ындыг кижилер хөй турган. Орус солдатты тудуп алырын орладжакан дөрт дайзынларга удур матрос Егор Булынин маадырлыг тулчуп кирипкен: бирәзин ол-ла черинге, бирәзин чыда-биле чок кылган, ушкуу деле берген, дөртүүзүн ынчан оларның тудуп алыксан турганы солдат чок кылган. Төрөөн хоорайын камгалажыры-биле бастионга эки-тура биле келген печка кылыкчызы Иван Герасимов солагай талакы эктин ызыкка балыглатырыпкан, ынчалза-даа балыг черин шарып алгаш, артиллеристерге дуза чедирип үргүлчүлеп турган. База бир өске ызык оон будун балыглапкан, ынчалза-даа ол бастиондан чорбаан. Бир кедәәшкин үезинде дайзынлар боозун лейтенант Бирюлевче чигелей бергенин көрүп каан, матрос Игнатий Шевченко ынак командирин бодунуң хөрөө-биле дуглап, ооң амызын камгалап алган.

Шак ындыг эрес-маадырлыг чоруктар ийи-чангыс эвес турган. Маадырлыг чорук Севастопольдуң камгалакчыларының шуптузунга турган. Чижәәләәрге, ындыг фактылар: дайзынның одунуң адаанга тура, туруштарынга 30 хүннер турун келген далайжыларның ротазы ону солуур дәәрге хүлүмүүнү; кезектериниң бирәзинге балыгланган 160 солдаттар чыскаалга хевәр арткан, дайзынга улур тулчуушкунну үргүлчүлеп турганы билдингир болгай.

Артиллерия офицери болуп, Севастополь-дуң камгалалынга боду киржип турган улуг орус чогаалчы Л. Н. Толстойнуң бижээни болза: «Маадырлары орус улус болган Севастопольдуң ол эпопеязының кайгамчык улуг салгал-уксаазы Россияга үр үениң иштинде артар».

Ол бүгү эрес-маадырлыг чоруктарны орус матростар болгаш солдаттар ааш-чемнии, ийик-хептии, ызык-чепсектиг ажок чедишпес аар-берге байдалдарында кылып турганнар. Шак ындыг чедиметтиг байдал Россияның ирик-чыдыг социал тургузуунун уруу болуп турган. Крепостной ёзу ындыг-даа депшилгени боой тулуп, будурукчу күштериниң өзүлдезин моондактап, чурттуң камгаланыр аргазын сулаадып турган.

Ада-чурттуң мурнунга хүлүүлгезин күүсеткен, Истомин мартта өлген, июльде Малахов курганга адмирал Нахимов дайзынның оъгундан өлген. Денгелеспеп бакыраан болгаш тылдан эргежок чугула деткиннин дайын, турган, оъ-чепсектиг ажок чедишпес аар-берге байдалдарында кылып турганнар. Шак ындыг чедиметтиг байдал Россияның ирик-чыдыг социал тургузуунун уруу болуп турган. Крепостной ёзу ындыг-даа деп

Баштайгы кичээлдер чүнү көргүскенил

Коммунистерниң марксычы-ленинчи кижизидилгези Коммунистиг партиялың доктаамал сагыш салышкынының чүүлү болур. Партийжи пропаганда—бистиң кадрларывыстың идейлиг чепсеглелиниң эң чугула чүүлү. Пропаганда болза, бистиң партиявыстың болгаш Совет күрүнениң политиказының эртемниг үндезиннерин ажыдар, коммунистерниң медерелдиин болгаш идепкейлиин бедидер, бистиң улуг херээвистиң шиннынга болгаш тиилетирбезинге амыдыралдың чижектери-биле оларны бүзүредир, совет чуртун коммунизмниң оруу-биле хөгжүлдезиниң кайгамчык улуг перспективаларын көргүзер хүлээлгелиг. Партия пропагандазының чугула участогу партия чырыдышкыны болур.

Партияның Таңды райкому болгаш оон эге организациялары партия чырыдышкынының системазында чаа өредилге чылынга энир чылгызындан дээре белеткенген болгаш аңаа удуртулганы экижиткен. Райком политшколаларның болгаш бөлүмнериң утка-шынарынче хаңылаа кирип, пропагандистерниң семинарын эрттирген. 1954—1955 чылдарда партия чырыдышкынында чаа өредилге чылынга белеткенмишаан, пропагандистерниң болгаш консультантыларның шилгедзинге, политшколаларның болгаш бөлүмнериң четчелээшкининге кичээнгейни элээн улгаттырган.

Партия чырыдышкынынга эки-тура барымдаалаарының принципин сагыш, коммунистерниң бот-өредилгезинге кичээнгейни улгаттырганы-биле политшколаларның болгаш бөлүмнериң саны элээн кызырылган, марксычы-ленинчи теорияны бот-кичээл-биле өренин турар коммунистерниң саны немешкен. Районда партияның кежээки школалы, партия төөгүзүн өренирниң үш бедиткен хевирнин, 12 кол хевирниң бөлүмнерин, 9 политшколаларны тургускан. 86 коммунистер марксычы-ленинчи теорияны бот-кичээл-биле өөренирин шилип алганнар. Октябрь 1-де районнуң кежээки партия школазында кичээлдер организастыг эгелээн. «Чаа өредилге чылында партия чырыдышкынының сорулгаларының дугайында» илеткелди партия райкомунуң секретары эш Лопсан-оол дыңнакчыларга кылып берген. Буденный аттыг колхозта политшколада пропагандист эш Назын-оол кичээлди эки эрттирген.

Ынчалдажок чамдык политшколаларга болгаш бөлүмнерге баштайгы кичээлдер үүлген. Чижээлээрге, «Элегес» совхозта пропагандист эш Тас-оол кичээлге келбээн, а ол ышкаш партия организациязының секретары эш Шекпер-оол пропагандист боон ажылдан турар политшколада коммунистер кичээлдиң эгелээр черин, болур үеин-биле бөлүмнерниң четчелээшкининге кичээнгейни элээн улгаттырган.

Партия чырыдышкынынга эки-тура барымдаалаарының принципин сагыш, коммунистерниң бот-өредилгезинге кичээнгейни улгаттырганы-биле политшколаларның болгаш бөлүмнериң саны элээн кызырылган, марксычы-ленинчи теорияны бот-кичээл-биле өренин турар коммунистерниң саны немешкен. Районда партияның кежээки школалы, партия төөгүзүн өренирниң үш бедиткен хевирнин, 12 кол хевирниң бөлүмнерин, 9 политшколаларны тургускан. 86 коммунистер марксычы-ленинчи теорияны бот-кичээл-биле өөренирин шилип алганнар. Октябрь 1-де районнуң кежээки партия школазында кичээлдер организастыг эгелээн. «Чаа өредилге чылында партия чырыдышкынының сорулгаларының дугайында» илеткелди партия райкомунуң секретары эш Лопсан-оол дыңнакчыларга кылып берген. Буденный аттыг колхозта политшколада пропагандист эш Назын-оол кичээлди эки эрттирген.

Ынчалдажок чамдык политшколаларга болгаш бөлүмнерге баштайгы кичээлдер үүлген. Чижээлээрге, «Элегес» совхозта пропагандист эш Тас-оол кичээлге келбээн, а ол ышкаш партия организациязының секретары эш Шекпер-оол пропагандист боон ажылдан турар политшколада коммунистер кичээлдиң эгелээр черин, болур үеин-биле бөлүмнерниң четчелээшкининге кичээнгейни элээн улгаттырган.

Оон-даа өске чамдык политшколаларга болгаш бөлүмнерге кичээлдер болбаан. Ол болза, партия райкому эрткен чылдың четпестерин болгаш частырыгларын чайладыр талазы-биле чогуур хемчегларни албаныңы херечилеп турар. Чамдык партия организацияларында бүгү коммунистерни политшколаларга ийикпе бөлүмнерге оларның билиин болгаш күзелин барымдаалавайн «хаара тудар» дээр чоруқ ам-даа бар боон турар. Чижээлээрге, районда партия эге организациязы райпонун бүгү ажылдакчылары 26 кижини шуптузун оларның политиктиг болгаш эртем билигдерин-даа, күзел-сонуургалдарын-даа барымдаалавайн дацылаан, партия райкомунга бөлүгүнүң дыңнакчылары кылдыр киирип берген үүл бар. Инда ортумак-даа, эге өөредилгелиг-даа база кырын назылааннар-даа, хөй уруглуг нелер-даа бар болгулаан. Жданов аттыг колхозта политшколада бижикти биче билир болгаш бидбес кижилер-биле кады ортумак эртемниг агроном Кудравцева биле зоотехник Кибартия оларны хөтай дацылап кааш турган. Партия райкому бот-өөредилгениң эки-тура принцивин хажыдарын шуут соксадыры негетинин турар.

Оон-биле чергелештир, коммунист бүрүзү марксизм-ленинизмниң үндезиннерин ниитээдип алыр хүлээлгелиин СЭКП Уставының негеп турарын база уттуп болбас. Ол районда 80 коммунистер өөдээ аныякторның школазынга, бижик билбес чорукту үзүткаарының бөлүмнеринге өөренирин күзээннер. Ынчалдажок эртем талалы-биле өөредилге чылы сентябрь 1-де эгелээн, ынчалзажок партия райкому болгаш оон эге организациялары ол коммунистер кайда, канчаар өөренип турарын билбес. Партия чырыдышкынында өөредилгениң эки-тура принциви коммунистерни хостап турар эвес, а коммунист кандыг арга-биле болуңуң политиктиг билиин чедип алырының аргазын аңаа берип турар.

Коммунистерниң бот-кичээл-биле өөредилгезинге лекция пропагандазы дыка улуг роль. Ынчалзажок партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызы-даа (эш Биче-оол), политиктиг болгаш эртем билигларын нептередир янитилелдиң район салбыры-даа (эш Маршанский), райкүүскомнуң культура кылдызының чалында лекторлар бөлүүдээ (эш Полунин) партия төөгүзүнүң, философияның, өөдээ ажыл-агый экономикалының, а ол ышкаш марксизм-ленинизмниң айтырыгларының талазы-биле делгеренгей лекцияларны номчуурун организаставайн турарлар.

Партийжи пропаганданың деңнели пропагандистерден, оларның белеткелинден болгаш мергежилинден хамааржыр. Ынчалзажок, баштайгы кичээлдерниң үстүн тургузаары болза, партия райкомунуң ажыл-чорудулгазында кошкак чер пропагандистерни шилип алыр талазы-биле четпес ажыл болган деп чүвени көргүскен. 7 политшколаларның болгаш бөлүмнерниң пропагандистери ам-даа бадыматышмаан. СЭКП обкомунуң чаңгыс-даа пропагандист күрүзүнга өөренген 15 кижиден үүгле 5-жи партия чырыдышкынында ажылдан турар. Моон алган көөрге, райком ол курсче пропагандистер өөредип алыр дээш эвес, үүгле орун күүгулаттыпас дээш кижилерни чорудуп турганын херек кырында байдыа көргүскен.

СЭКП райкому болгаш партия эге организациялары өөредилге чылының баштайгы кичээлдеринде илерээн четпестерни дарый чайладырын негеп турар.

А. ГРИГОРЬЕВ.

Латви ССР-де

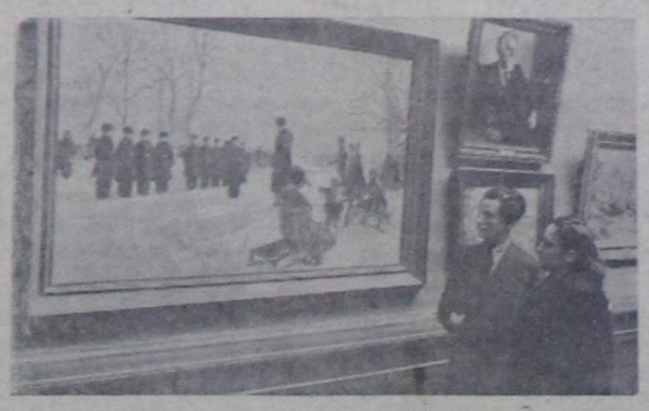

Рига. Латыш болгаш орус уран-чүүл музейинде республиканың уран-чүүл делгелгези ажыттынган. Инда чурумалдың, скульптураның болгаш графиктиң 400 ажыг чуруктарын делгеп көргүскен.

Чурукта: делгелгениң көрүкчүлериниң Латви ССР-ниң Уран-чүүл академиязының студентизи Э. Кампарстың «Пионерлер шелүнде» деп дипломнуг ажылының чанында турары.

Фото Е. Ясеновтуу. СЭТА-ның пресслишези.

Мурнакчы аңчыларның чөвүлел хуралы

Чоодта дээ Иш-Хем районуң аңчыларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. Хуралга 1953—54 чылдарның аңныыр сезонунуң түүнелин болгаш 1954—55 чылдарның аңныыр сезонунуң сорулгаларының дугайында чугаалашкан.

Эрткен чылдың кышкы аңныыр сезонунуң планын район 108 хуу күүсеткен. Аңчылар С. Мохов, Т. Мартыгыр, Г. Огнев, М. Бүрүле, Л. Сандыкчаа олар боттарынга алган хүлээлгелиг керээзин 300—500 хүү күүсеткеннер.

Ындыг болза-даа, район аңныыр планын үүгле өртектер-биле күүсеткеш, эльди, кожа улуг өртектиг аңнарны болгаш арааган аңнарны өлүрериниң планын күүсетпээнин хурал четпес деп демдеглээн. Эрткен чылдың аңныыр сезонунда районуң белеткел конторазының аңчылары идик, хеп, өлүк-чемзек ышкаш чугула хереглелдиң барааннары-биле четче.

Мадын бүдүрүкчүлүүн бедидери-биле колхоз бо чылын будёновчу уксаанын 2 аксырларын, меренос уксаанын 11 кошкарларын немей садып алганнар.

Колхозтуң тудуг бригадазының кежигүннери болгаш бүгү малчыннары кышка идепкейлиг белеткениң турарлар. Он сес кижи состьятыг бөлүк тудугжулар 80 баш чылгы кирер 2 чаа кажааларның тудуун доосхан болгаш малдың 36 кажааларын септээннер. Олар ам 1500 баш шээр мал кирер 6 кажааларны, 30 баш азырал аттар кирер эки шынарлыг кажааларның тудуун октябрь 20-де бүрүн доозар дээш сорулга салган кызымаккай ажылдап турарлар.

Колхоз мал чеми белеткээриниң күрүне планын 100,28 хуу кылдыр күүсеткей.

Д. СҮРЮН-ООЛ.

Ниитиниң малын өстүрер дээш

Өвүрүңүң хүнзөректиг болгаш кадыр мөстиг даглары, өлең оттуг ховулары мал ойларадырына эң-не тааарымчалыг.

Районнуң «Коммунизмче орук» колхоз (даргазы эш А. Шаалы, партия эге организациязының секретары К. Эртине) СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин ёзугаар ниитиниң малының баш санын өстүрер болгаш ооң продуктулуун бедидер талазы-биле элээн уяг чедишкиннерни чедип алганнар.

Колхоз бо чылын мал өстүрериниң күрүне планын ыракта ажыр күүсеткен. Чылгыны 600 башты өстүрер тургаш 615 баш чедир, инекти 670 баш өстүрер тургаш 688 баш чедир, хой, өшкүү 8000 баш өстүрер тургаш 8880 баш чедир өстүрген. Бо чылын дыка хөй малчыннар малдың чаш төлүн камгалап алырынга улуг чедишкиннерлиг болганнар.

Чылгычы М. Бүрбүжап төрээн 78 баш белеренден 78 баш кулуннарны, инекчилер М. Соскаа 62 баш инектериннен төрээн 62 бызааларны, М. Тас-оол төрээн 52 баш инектерден 52 бызааларны, хойжу М. Оолакай төрээн 228 баш хойлардан 236 хураганнарны камгалап алганнар. Ол ышкаш өшкү кадарчызы М. Хүргүл-оол ол ажылга дыка хөй чылдарның дургузунда ажылдап келген. Ооң кадарган өшкүлериниң деңгилдези эки болуп, чыл бүрүде-ле хөй баш анайларны менди камгалап ап турар. Бо чылын төрээн 208 баш өшкүзүнден 256 анайларны алган. Ынчангаш эш Хүргүл-оолуң мынчыг улуг чедишкиниң колхоз баштаар чери сиилап көргеш ону Бүгү-эвилелдиң кедээ ажыл-агый делгелгезинче экскурсиялаадып келгеш.

Белеткелдер министерствозунуң районда төлээзи эш Попов ынчалар ортузунга ажыл чорутпайн, социалистиг чарыштың түүнелин үндүрбейн, база чамдык аңчыларның негелдезин хандырбайн турган. «Тиилелге», Молотов аттыг, Ленин аттыг колхозтарның баштаар черлериниң аңныыр ажылын чугулалавайн турганын хуралга санал бергеннер бүрүү шаан шүүгмүүлээннер.

Бо чылгы аңныыр сезонунга эрткен чылдың четпестерин катаптавайн ону организастыг эртирер дугайында шиитпирнь хуралдың киржикчилери хүлээн алган. Чөвүлел хуралдың киржикчилери Улуг-Хем районунуң аңчыларын социалистиг чарышка кыйгырганнар.

Т. ШЫЫРАП.

Чиктиг фактылар

Школаның дирекциязы азы класстың удуртукчу башкылары кайы-бир школаларже өөреникчиниң шилчидип чорударының болгаш кандыг-бир классты дооскаңының, дараазында классче шилчээнинин дугайында эң-не хынамчалыг болгаш өөреникчиниң болунга бүзүредиг документини тыпсыр ужурлуг. Аңаа башкылар бүгү талазы-биле харыысалгалыг. Ынчаарга ол байдал бисте багай тургусугуганы кончуг хомуданчыг.

Бистиң мурнувуста үш документ чыдыр. Бирээзи—Бай-Тайга районнуң Тээлиде чеди чыл школазының бергени шынызылга. Өскези—ол-ла школаның 5-ки клазын эрткен өөредилге чылын дооскан А. Т-ның ведомостузу. Үшкүзү—Кызыл районнуң Сесерлиг школазының өөреникчизи Светлананың арифметика бижиир тетрады.

Бо үстүнде документилерниң четпес талалары чүдел?

Баштайгы «шынызылгада» чыл, ай, хүнү салдынмаан болгаш ол өөреникчиниң класс дооскан документизи чок болган. Инда өөреникчи Х. З. бодунуң күзели-биле Кызылче чоруткан. Шынызылганың бодунда ук өөреникчиниң фамилиязы, ады бижитинмээн, төрелдерин-даа айытпаан, а директор эш Чылбак-оол ат салган.

Өөреникчи А. Кызылда № 2 школаның 5-ки клазынга өөренип турган төрелиниң аайы-биле Тээли школазынче шилчээн. Ол дөрт эртемге «1» болгаш «2» демдектиг турган. Ол өөреникчи V классты арыг дооскаш, ведомостуг бистиң школаның VI клазында өөрени берген. Тээлиде V классты удуртуп турган башкы В. Чучун ол өөреникчиге мынчыг характеристика бижээн: «...Кадыы эки (?) Сезу арай багай, кулза элээн дүлей. Класска арай денексиээр, чогум улуг чурум үревес (?). Бүүгде эртемнерге бар-ла шаа-биле кызып өөренир. Аажы-чаңы, хүндүлээчели, ада-иезинин кижизидилгези эки. Сеткили биче. Ойнаары улгаткаш, оналга күүсетпейн баар чоруу бар». Ол-даа аңаа. Эш Чучун Бызыл школазындан ол өөреникчиге берген ведомостуну солааш, эргизинде «1» демдекти «3»-биле, «2»-ни «4» биле солугулапкаш берген. Ол документиде директор ат салган, таңманы базып каан.

Светлананың тетрады. Инда чижектер бодаан, башкызы хынаваан. 849 дугаар чижекти оналга берген, ону баш кылыныг-биле күүсеткен. Башкы ону көрген, «4» демдек салган. Бис көрүп көөрүвүске, ол кылдыныгларның чаңгызы-даа шын эвес. Шынында демдек «1» болур турган.

Мындыг фактылар-биле совет башкылар канчап-даа эптежин болбас. Областың чамдык школаларында, түс-түс башкыларында өөреникчиниң билиин шын үнелевес, меге документилер тыпсыр, башкының үнелиг ажылын кудуладып турарының барымдаалары барын үстүнде каш чижек көргүзүп турар. Ону удуртуп турар директорларның (эргелекчилернин) ажылының кошкак удуртулгазын, хыналда чогун база илередип турар. А, буруулуг болганда хемчег аптары чугаажок.

А. БЕЛЕК-БАИР.

Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агый черинде

Тожу районнуң Сыстыг-Хемде ыяш ажыл-агыйы область төвүнүң чаа тудугларын болгаш чурт үлетпүрүүнүң бүдүрүлгелерин эки шынарлыг ыяш материалдары-биле хандырар талазы-биле багай эвес түүнелди чедип алган.

Кызымаккай күш-ажылдың түүнелинде коллектив чайгы сезонда 8 муң кубометр ыяш салдадыр планын 8205 кубометр кылдыр күүсеткен. Ыяш ажыл-агый черинде бүдүрүлге планын ажыр күүседип, ак-сеткилдиг ажылдап турар эштер хөй. Ыяш кезикчилери эштер Доржу, Дембирел, Седенбаа, Т. Маады, Быштак-оол, сөөртүкчүлер Сөөкенек, Машпак-оол, Хуваалга, салчылар П. Крылов, Дандыы-Белек, Михайлов олар боттарының онаашкан ажылын үлегерлиг күүседип турарлар.

О. ТЫРТЫК.

Чадаананың үлетпүр комбинадында

Совет Тыванның 10 чыл оюнуң байырлалынга чедишкиниг ужуражыр дээш социалистиг чарышка алган хүлээлгезин Чадаананың үлетпүр комбинадының коллективи чедишкиниг күүсеткен. Олар сентябрь айда бүдүрүлге планын 104,3 хуу күүсеткен.

Бүдүрүлге планын күүседир болгаш ажыр күүседир дээш демиселдиң түүнелинде ыяш материалды сөөртүп алырының планын 178,3 хуу, шилорамага ыяш дилдирери—325 хуу күүсетиннген. Дөрган цехи бодунуң планын 524 хуу күүсеткен.

Районнуң үлетпүр комбинадының ажылының шынары экижээн. Бүдүрүлгениң янзы-бүрү цехтеринде национал кадрлар өзүп, оларның ажылга мергежилди бедип турар. Туйбу кылыр цехте ажылдап турар К. Кудер-оол, К. Кушкаш-оол, С. Доржу олар туйбуну шынарлыг кылырының мастерлери боон, хүн-бүрүде нормазын 125—150 хуу чедир күүседип турарлар. Пилорамада ыяш дилдирип ажылдап турар эш Мишкак-оол ажылынга мергежээн. Ол ыяш дилдирер нормазын хүүде 200 хуу чедир күүседип турар. Чадыкчы Балдар-оол, дарган М. Байыр, даараныкчы Чадамба олар база эки ажылдап турар.

Районнуң үлетпүр комбинадының ажылчыннары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 37 чыл болур оюнга чедишкиниг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартып турарлар.

Белеткелдиң темпизин дүргедедир

Күрүнениң чурт үлетпүрүн чиг эт-биле үзүктел чокка хандырары-биле Сүт-Хөл районда белеткел организациялары: райминзаг, районнуң алгы-кеши конторазы, райпонун конторазы багай ажылдаанар.

Белеткелдер садып алырының чыл планының күүседезин бо чылдың октябрь 1-де хуу-биле көргүзерге: инек кежин — 44 хуу, хой, өшкү кежин — 51 хуу, өлүкту — 15 хуу, анай, хураган кежин—43 хуу күүсеткеннер.

Н. ЛОПСАН.

„ШЫННЫН" МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

„Чоннуң ортузунче кирип ажылдаар"

Бо чылдың сентябрь 30-де үнген № 195 (3132) «ШЫН» солунда Каа-Хем район судунуң ийи дугаар участогунуң чондан хоорук, эвин черде артып калган дугайында шүүгмүүлелдиг чүүлү Каа-Хем райкүүскомундан хынап көрген. Солунда айытқан фактылар шын болган.

Район судунуң ийи дугаар участогунуң бажының Чыргалаңдыдан Күнгүртүже кежүрери-биле колхоз-биле керээ чарып алган. Судтуң шиитпирчизи эш Сат Күнгүртү суурда келген ажылдап турар, деп Каа-Хем райкүүскому редакцияга дыңнаткан.

Ыяштарның күскү олуртулгазы

Бистиң чуртувуста ыяш тарылгазы хоорайлар болгаш суурлар чаагайжыдылгазының чарылбас кезээ болуп турар. Ынчангаш, бистиң партиявыс болгаш чазаавыс ыяш тарылгазының улуг ужур-дузалыын чугулалавышаан, хоорайларның болгаш суурларның чаагайжыдылгазының талазы-биле тургустунган сорулгаларны шиитпирлээринче бүгү совет улусту кыйгырып турар.

Бистиң төрээн хоорайывыс Кызылды чаагайжытпышаан, ону үүгле кластарга талазы-биле чаартыр эвес, харын хөй-хөй ыяштарны тарып олуртуп турган хаттың оруун тутпаан, агаарны товурак, доозундан арыглап, хоорайның бойдузун чымчадыр бис.

Бойдус чаартыкчызы улуг өртемден И. В. Мичурин коллуунда чимистиг культуралар өстүрерин ажылдавышаан, ол үүгле кат-чимис үнүштериниң чүс-чүс чаа сорттарын тыпкан эвес, харын янзы-бүрү кайгамчыктыг чараш чечектериниң чаа сорттарын болгаш кластарының өске-даа үнүштерин өстүрүп үндүрген. «Бойдусту ногаанжыдыңар» деп бодунуң чүүлүнге арга-ыяштың иштинде, ховуларның делгеминде турун турар кластолганың эң эки үнүштери-биле бистиң хоорайларывысты сайыралдырынче кыйгырыышаан, И. В. Мичуриниң бижээни болза: «Бистиң социалистиг хоорайларывыс чараш болур ужурлуг. Бистиң чуртувус кластарга ажыглатынып болур үнүштер-биле дыка байлак. Бодуварны дескиндир көрүүцерем. Үнгени чавыс, оожум үнер болгаш чараш эвес материалды таварылга болуп ап турар-дыр бис, ынчаарга үнелиг болгаш кайгамчыктыг чараш породалар арганың шыргайында база ырак кыылгарда турун турар. Бо хамык үнүштер тайгага эвес, харын ажылчын суурларга турар ужурлуг. Бистиң чуртувус даштыкы талазы-биле делегейде эң чараш чурт болур ужурлуг»... Улуг өртемденниң ол өөредиин боттандырбышаан, ам чорудар ыяш олуртулгазынга Кызылдың чурттакчы бүрүү идепкейлиг киржир ужурлуг.

Бадылатынган план ёзугаар Кызылда октябрь 1-ден эгелээн Октябрьская, Комсомольская, Интернационал кудумчуларынга ыяш тарылгазын чорудар. Оон өске кудумчуларга болгаш скверлерге кандыг бир чылдагааннар-биле үнмейн барган ыяштарның, хараганнарның орнунга катан ыяш олуртур ажылды чорудар.

Бо күзүн 12500 тарымалдарны олуртқан турар ужурлуг, оларның иштинде 8—12 харлыг терек—700, хараган болгаш ыт кады—3900, чодураа—400, бүрүлүг ыяштар—200, кат-чимистиг ыяштар—1000. Ыяш тарылгазының хөрөөн холга ёзулуг алгаш ол ажылды чугула керүп турган коллективтер часкы-хойгы ногаанжыдылгага эки түүнелдерни чедип алган. Аңаа № 3 школа, автобаза, СЭКП хоркому, аъш-чей комбинады, облпотребсоюз, горпо хамааржыр.

Чазын ыяш олуртур ажылды чугулавас, ооң агротехниказын сагыыс, суттарылгаын багай чорудуп турар коллективтер болза башкы училищеси, № 2, 4, 5 школалар, ыяш заводу, культураның область эргелери, медицина школазы, областың кадык камгалал кылдыны, облопо, күрбанкының область салбыры болур.

Эрткен үеде ыяш олуртуушкунуңуң четпестерин болгаш ылдагалдарын өөренин кербүшаан, күскү ыяш тарылгазын чорударда моон ажаанда агротехниктиг негелдерин сагыры чугула.

Ыяш олуртурунга чедир каш хонук бүрүңгаар участокту планнап алыр болгаш ыяш олуртур оңгарларны белеткээр, оларның хемчээли: 8—12 харлыг терек болгаш чимистиг ыяштарның тарымалдарынга оңгарның диаметри 1 метрден эвээш эвес, ханызы—70—80 сантиметр; хараган, ыт кады болгаш кат сыптарынга — диаметри 50—60 сантиметр, ханызы — 50—60 сантиметр.

Ыяш олуртур мурнунда оңгарларны үнүш-дужуттуг довурак-биле долдурар, оңгарның ортузунга өргеннер кагар (ыяштарга), оларның бедин хөрүүнүң деңнелинден 1 метр болур ужурлуг.

Олуртур ыяштар мырыңай кадык, кемдеэзен, дорт болур ужурлуг, оларны ажык черден үнгенин шилип алыр. Үүрмек бичин дазылдарны кемдетпейн казып алыр, сөөртүүде болгаш шыгжаарда оларның дазылдарын кургатпас херек.

Ыяштарны олуртурда оларның дазыл молдуруун долгандыр турар хөрзүнүңүн деңнелинге азы оон өрү 5 сантиметр кылдыр олуртуру чугула, оон башка үнүш эмин эртир ханы азы ханы эвес олуртканындан өлүп болур. Ыяштарны олуртур турар үеинде эки суттарар: ыяштарга 3—4 хочал, хараганнарга 2—3 хочал сутну кудар. Ыяштарны олуртқаш, суттарган соонда, доп-дораан кадыг картон саазын-биле чыырыглаан өргенге баглаар.

Ыяштарның сооктан доңарын болгаш изигден өртенирин камгалаары-биле кырын чугай-биле чаан каар, өдек азы хар-биле 60—80 сантиметр чедир бедик кылдыр оваалан хөмер. Яблок, сөөктүг үнүштер сыптарын, малина болгаш кызыраккаттың сыптарын кызын кургаг сиген-биле шыпкаш, оларның кырынга 15—20 сантиметр кылын кылдыр өдек болгаш довурак төгер.

Кудумчуларда тараан ыяштарны шуптуун Горкомхозтуң докталтаны чаңгыс-аай хевирлиг шаараш кажаалар азы үш булуң тумбочкалар-биле кажаалар. Үстүнде айыткан хемчеглерниң негелдезин күүседир болза, күскү ыяш тарылгазының үеинде эки түүнелдерни чедип ап болур. Хоорайның хөй-ниитизиниң болгаш бүгү чуртакчыларының идепкейлиг киржиндирбиле Кызыл хоорайга күскү ыяш олуртулгазының сорулгазын күүседиилиңер.

А. БУЛГАКОВ,
чаагайжыдылга конторазының ыяш тарылгазының талазы-биле техниги.

Колхоз-биле чарган керээзин күүсетпейн турар

Бо чылын Чадаана МТС-тин дирекциязы Өвүр районнуң «Торгалыг» болгаш «Совет Тываның 5 чыл ою» колхозтарга мал болгаш чер ажылының талазы-биле дузалажырының тускай керээлерин чарган. Шынында ол керээлер ёзугаар кылын бээр чүүлдерин МТС күүсетпейн турар.

«Торгалыг» колхозка 200 гектар чер аңдарын бээр тургаш, үүгле 116 гектар чер чарган. Ол ышкаш, дуза-шыктыг черлерни кадырар керээзин шуут күүсетпээн. 1000 баш хой кыргып бээр тургаш, үүгле 150 хойну кыргаан. Комбайн-биле 200 гектар чернин дүжүдүн ажаап бээр керээзин үүгле 40 хуу күүсеткен.

МТС-тин механизаторларының бүдүрүп турар ажылының шынары куду деңнелдиг. Чижээ, машина-биле сиген кестирип тургаш, ситениин дозун 20—25 сантиметр артырып каан турганнар. Ажылдың изиг түүк үеинде механизаторлар боттарының техниказын үрээри хөй болуп турар болгаш ында турум механик чок. Механиктер Сарапев биле Заботский олар Чадааналан кээп турза-даа кандыг-даа дуза чедирбейн, үүгле бараанны көзүлгеш, дедир чоруй баар турганнар.

Бо талазы-биле ажылдың кандыг чоруп турарын хынаар ужурлуг МТС-тин кол агроному эш Поминов бүдүн чылдың дургузунда «Торгалыг» болгаш «Совет Тываның 5 чыл ою» колхозтарга чаңгыс-даа катап келбээн.

Чадаана МТС-тин директору эш Толипин Өвүр районнуң колхозтары-биле чарган керээзин тоон көрбейн турар.

М. ЛАЙЗАА.

Көдээ ажыл-агыйның өөредилге номнарын четчелээр

Кызылдың көдээ ажыл-агый техникуму болгаш А-ку ветеринар-санитар техникумунуң 1946 чылда ажыттынган. Бо үениң дургузунда көдээ ажыл-агыйның ортумак тускай эртемниг кадрларын хөй-биле белеткеп үндүрген.

Ындыг болза-даа, инда өөренип турар сургуулдарны көдээ ажыл-агыйның өөредилге номнары-биле четче хандырбайн турар. Чыл бүрү-ле чаа өөредилге номнарын четчир саныны-биле баш удур чагыдын алыр дугайында хемчегни техникумнуң өөредилге эргелекчизи эш Назаров чугулаваан көрбейн турар.

Маңаа чижек кылдыр көргүзерге: 3-ку чугула өөредилге номнары: терапия, хирургия, дармакология, ветеринар-санитар экспертиза, акушерства номнары бир курска-ла 5—6 номнар онаажыр. Олар эргижээн номнар болуп турар. Ол ышкаш агрономия, зоотехния салбырларында чедишпес номнар дыка хөй.

Өөредилгениң чугула номнарын четчелеп, дарый тып алырынче өөредилге эргелекчизи эш Назаров чүге сагыш салбайн турарыл?

К. СУНДУЙ.

Тудугга ыяш материалдарын камнаар херек

Кызыл районнуң колхозтарында тудуг ажылының хемчээли чыл бүрүде улам-на калбарын турар. Чурттаалга болгаш ажылагый тудугларынга ыяш материалы хөй-биле хереглетинип турар.

Мону барымдаалаш, Кызыл районнуң колхозтары тудуг ыяжын чурт иштиниң чиик өртектиг тудуг материалдары болур саман, тудуг дажы-биле солуур ажылды эгелээн. Ол чорук колхозтарга дыка улуг камналганы берип турарын дүжүлгге көргүскен. «Бай-Булун» колхоз бо чылын тудуг дажы белеткээр планын 180 хуу күүсеткен. 200 кубометр дашты тудуг кылыр черлерже сөөртүп алган. Инда тудуг ажылын дүжүлгалыг дашты эш Кыргыс удуртуп турар. «Бай-Булун» колхозунуң тудугжулары бо чылын машина гаражын, чунар бажыңны даштан тудуп кылган.

«Совет Тыва» колхоз саман-биле тудуг кылырын база чедишкиниг шиңгээдип алган. Олар саман-биле куш кажаазын, быыаа кажаазын, гаражты болгаш өске-даа тудугларны тудуп алганнар. Тудуг ажылынга Бирилей, Ширигбен болгаш өске-даа эштер идепкейлиг киржип турар.

С. КАЛИНИН.

Румын-совет найыралдың айы

БУХАРЕСТ. Румын-Совет найыралдың айы-биле холбаштыр октябрь 20-ге чедир Румынияның хоорайларынга болгаш суурларынга «совет техниканың болгаш агротехниканың хүннерин» эрттирер. Совет Эвилелиниң үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының чедишкиннери-биле, күш ажылдың мурнакчы совет аргалары-биле Румынияның ажылчы чоннары таныжып турар.

Бухарестиге румын-совет найырал бажыңынга «совет техниканың болгаш агротехниканың хүннериниң» байырлалдыг ажыдышкыны болган. Айның байырлалынга келген совет культураның ажылдакчыларының төлөө кежигүннери чыл ганнарның мурнунга чүве чугаалаан. Бухарестиге болгаш чурттуң өске-даа хоорайларынга совет кинофильмнерниң фестивалы эрттип турар.

(СЭТА).

Румынияда совет номнуң болгаш парлалганың неделязы

БУХАРЕСТ. Октябрь 14-те Румынияда совет номнуң болгаш парлалганың неделязы эгелээн. Ол неделяны холбаштыр Бухарестиниң «Картя Руса» деп ном магазининге ном тарадырының байырлыг ажыдышкыны болган.

Ном базарлары оң ышкаш Крайовта, Констанцта, Плоештиде, Галацта болган чурттуң өске-даа хөй хоорайларында баа ажыттынган.

Румынияның ном үндүрер черлери румын-совет найыралдың айынга тарадырыр орус классиктерниң болгаш совет авторларның элээн каш номнарын парлап үндүрген, оларның иштинде Л. Н. Толстойнуң чогаалдарының 2 болгаш 4 томнары. А. С. Пушкинниң чыынды чогаалдарының ийи тому, А. П. Чеховтуң чогаалдарының бирги тому, М. Шолоховтуң «Аңдарган күр чери» болгаш өске-даа номнар бар.

Орус классиктерниң болгаш совет чогаалчыларның чогаалдарын Румын Улус Республикада калбаа-биле ажыглап турар. Эрткен 10 чылдың дургузунда Румынияга румын дылга болгаш бичиг национаддарның дылдарынга орус дылда уранчечен, политиктиг болгаш эртем-техникиг литературалардың 7 мүн айтыыг очулгаларын 75 миллион экземпляр ажыг ниити тираж-биле парлап үндүрген.

(СЭТА).

Болгарияда национал орулганың өзүлдези

СОФИЯ. Болгарияның улус ажыл-агыйының доктаамал хөгжүлдези национал орулганың чайгылыш чок өзүлдезин хандырып турар. Болгарияның телеграф агентилелиниң дамчымыш турарын ёзугаар алырга, 1939 чылда национал орулга 1953 чылдың национал орулгалыдан барык-ла дөрт катап хөй болган. Бирги беш чылдың чылдарының дургузунда национал орулга 53 хуу өскен. Бир авес 1948 чылда национал орулга 15 миллиард 440 миллион лев (болгар акшы) азы чоннуң кижи бүрүзүнге 7205 лев онаажып турган болса, 1952 чылда ол 78 миллиард 738 миллион лев азы кижи бүрүзүнге 10729 лев онаажып турган.

(СЭТА).

Кыдатта үерден когарааннарга дузаламчы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, бо чылдың чайынында үерлэшкиден когараан районнарга тарылгага хереглээр бедик шынарлыг хөй санныг үрезиннерниң Аньхуэй можуда барып турары үргүлүлеп турар. Аньхуэй можу Шэньси болгаш Сычуань можуларындан 2500 тонна үрезинни алыр.

Чазак болза, үерлэшкиден когараан чонга 82 миллиард юаньны чаа бажыңнар болгаш көдээ ажыл-агый тудугларын тударынга берген. Можуже дыка хөй санныг ыяшты болгаш өске-даа тулуг материалдарын сөөртүп чедирген.

Можу банкызы тараачыннарга 100 миллиард юаньның чээлизин бээрин эгелээн.

(СЭТА).

Улуг октябрьга алдар ныдыр

БУДАПЕШТ. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 37 чыл оюнга болгаш чер-чер Советтериниң сонгулдаларынга алдар болдурган күш-ажылчы чарыш чурттуң бүдүүлгелеринде калбарган. Ол чарыштың эгелекчизи болур «Маваг» заводтуң коллективи сентябрьда пландан ажыг калбак шугумнуг ийи паровозтарны, а ол ышкаш кызыы шугумнуг паровозтарны, локомобильдерни кылып үндүрген болгаш чыл продукциязын бүдүрүп үндүрер талазы-биле ай планын 22 хуу ажыг күүсеткен.

Диошдьерниң В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының үүрмек прокат цехиниң ажылдакчылары октябрь 1-ден эгелээш бүдүүлге онаалгазын хүн-бүрү ажыг күүсеп турарлар. Недеж Чач, Шапохеди оларның бригадалары неделя дургузунда пландан ажыг 80 тонна прокатты бүдүрүп үндүрген. Чаржып турарларның мурнунда Шандор Мишлоцкиниң аныяктар бригадазы чоруп турар. Кан кылыгларының заводунга октябрьның баштайгы хүннеринде онаалгазын ажыг күүсетпээн чаңгыс-даа цех турбаан.

(СЭТА).

„Финляндия-Совет Эвилели" ниитилелдиң он чыл ою

ХЕЛЬСИНКИ, октябрь 15. «Финляндия-Совет Эвилели» ниитилелин тургускан хүнүнден бээр бөгүн он чыл болган. Оон-биле холбаштыр демократтыг парлалго ниитилелдиң он чылынга турааскаткан мурнуку үүлдерни болгаш өске-даа материалдарны парлап турар. Эрткен он чылдарның дургузунда ук ниитилел фин улустуң калбак бөлүктерин төлөөлөн массалыг организация кылдыр өскенин демдеглеп турар. Ниитилелдиң ат-алдары дыка бедзөн болгаш оон ажылы экижээн. Финляндия биле Совет Эвилелиниң арызында чагаг кожа-хелбээ харылаалардың хөгжүлдезинге, Совет Эвилелинде амыдыралдың байдалдарын, совет культураны Финляндияның улузунуң таныжарынга ниитилел хөй ажылды кылган.

(СЭТА).

Ханойга Вьетнамның Демократтыг Республиказының министрлер кабинединиң хуралы

ШАНХАЙ, октябрь 15. Вьетнамның информация агентилелиниң дамчыдыр турары болза:

Октябрь 12-де чарлытынган дыңнадыг ёзугаар алырга, Вьетнамның Демократтыг Республиказының найыслалы — Ханойга министрлер кабинединиң хуралы болган.

Ханойну дамчыдыр бээри бүгү чонуун кодураүшкүнүнүң байдалынга эткен болгаш найыслалче кирген Вьетнамның Улус армиязын изин-биле байырлап турган дээрзин хуралга демдеглээн. Ханойда корум-чурум болгаш айыыл чок чорук хандыртынган, хоорайның амыдыралы чогумчаан. Ханойну организэстыг дамчытканы найыслалдың чонуун патриоттуг чоруунуң болгаш Вьетнамның Улус армиязының сагылга-чурумнуг чоруунуң бүзүредилгези болган дээрзин министрлер кабинеди демдеглээн.

Найыслалды чедишкинниг дамчыдыр бээринин хереңге оларның күжеңишкиннери дээш Улус армиязынга болган кадржаан ажылдакчыларга байыр чедирер деп министрлер кабинеди доктаатган.

Ханойну хостаанын холбаштыр, хоруудатырганнарга өршээл-келдерел көргүзүлдези чорударын министрлер кабинеди шиитпирлээн.

(СЭТА).

Герман милитаризмниң катап төрүтүнүүшкүнүнге удур

Францияның Тайбынның Национал Чөвүлелиниң Мендесс-Франска ажык чагаазы

ПАРИЖ, октябрь 15. Францияның тайбынның Национал Чөвүлелиниң доктаамал комиссиязы француз чазактың баштыңы Мендесс-Франска ажык чагаа чоруткан, ийи чугаалап турары болза:

Эрге-чагыргага киргениңерден соңгаар хөй-ниитиниң санал-оналын үргүлчү кыйгырып келген силер. Тайбынны күзевишаан, үр үениң иштинде хөй-ниитиниң санал-оналы Индий-Кыдатка дайынны соксадырының эргежок чугулазын медереп билбишаан. Женева чөвүлел хуралынга силерниң ажыл-чорудулгаларны деткээн. Европаның камгалал ниитилежилгезиниң дугайында кереэни хүлээвээн дугайында Национал хуралдың шиитпирин хөй-ниитиниң санал-оналы өөрүшкү-биле хүлээл алган. Ынчалза-даа Лондон чөвүлел хуралынга силериң туружуңар хөй-ниитиниң санал-оналын ханызы-биле кайгаткан.

Европаның камгалал ниитилежилгезиниң дугайында кереэде хамыктын мурнунда Германияны чепсеглээрин көргүзүп турган чорукту французтарның хөй-нуруузу буруу шапкан. Ол чепсегленишкинин Лондон дугуржулгаларында бир янзы хевирлиг кылырын көрүп турар. Силер герман армияны болгаш агаар флотун катап тургузарынга, герман пол штабты болгаш Рурнуң шериг үлетпүрүн катап тургузарынга чөпшээрешкен силер. Лондон дугуржулгаларын база-ла европаның камгалал ниитилежилгези ышкаш: Германияны чепсеглээринге, Германияның болгаш Европаның чарлышкының ханыладырынга, французтарның амыдырал деңнелинге өлүмнүг үржукту таварыштырар чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрер чорукту күштелдиринге, дайынның айыылын күштелдиринге чедире бээр ыдыг түннелге чедирер ийик.

Силерниң мурнундагыларыңар ышкаш силер база-ла Германияны чепсеглээриниң чайлаш чогун парламентиге суртаалдап турган силер. Ол чорук хөй-ниитиниң санал-оналын бүзүретпейн турар.

Бүгү-ниити чепсек дүжүрүлгезиниң болгаш герман айтырыгны тайбың шиитпирлээриниң дугайында чугаалажышкыннарны чорударынга таарымчалыг болуп турар перспективаларның тыштын келгенин болгаш улам-на тодаргай апар чыдарын хөй-ниитиниң санал-оналы билип турар.

Чер болганда сеткил-сагыштын таарыныксынмас чоруун таарыштырарын оралдажыр дээш оон-биле кады Лондон дугуржулгаларының күүселдезин чедип алырын болгаш Чөөн чүк-биле чугаалажыжыкыннарны чорударын медеглээн силер. Германияны чепсеглеп турган бүгүнити чепсегленишкинин дүжүрерин чедип ап болбас деп чүвени хөй-ниитиниң санал-оналы билип турар. Лондон дугуржулгаларын күштүг болдуруп бадыжаныының соонда Барыын Германияның эвилелчизи болу бээр Франция Европада герман планнарны деткиир хүлээделиг болган оон хөделишкиннериниң хостуг чоруу кызыгаарланчак болу бээр ийик деп чүвени хөй-ниитиниң санал-оналы билип турар. Лондон дугуржулгаларын күштүг болдуруп бадылаар дугайында саналдаашкынар болгуже чедир оны бүгү политиктиг партияларның негек турарын ёзугаар чазак болза, герман айтырыг талазы-биле дөрт күрүнелериниң аразынга дугуржулгаларны болгаш чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында дугуржулганы кылыр сорулга-биле эргежок чугула хемчегларни алырын хөй ниитиниң санал-оналы негээр эргелиг. Бо ийи эң чугула айтырыглар талазы-биле Францияның эрге-ажыктары тайбының эрге-ажыктары-биле дүгжүп турар.

Министрлер чөвүлелиниң дээрги даргазы Лондонга силерниң турып алган туружуңар бистең чуртуусту улуг айылче аппар чыдар.

Хөй-ниитиниң санал-оналы Германияны чепсеглээринге шаптыктан турар. Герман милитаристерге чепсек тыпсыры мелегей чорук болур ийик деп ол силерге медеглээр. Ол бодунуң төлөлекчилеринге болгаш бодунуң депуттарынга чугаалай бээр. Ол бодунуң тура-соруун улам туруштуу-биле илереди бээр.

Ол ханы күзел-чүткүл ылаңгыя октябрь 31-де тайбың дээш демиселдиг национал хүнүнүң үеинде база илеретинген турар.

Массалыг уургаашкынның чепсектерин хоругдаары дээш, чепсегленишкиннерни дүжүрери дээш, Индий-Кыдатка тайбың дээш кампанияны чорударының инициативазын үндүрген болгаш канцыгдаа хевирге Германияны чепсеглээринге удур эң эгезинден тура шиитпирлиг демисежин келген болгаш чугаалажышкыннарның оруу-биле герман айтырыгны шиитпирлээри дээш туржуп турар тайбының Национал Чөвүлели оон кыйгырыын хөй-ниитиниң санал-оналын дыңнаар болгаш билип алыр дээрзинге бүзүрелдиг.

(СЭТА).

Индияда Француз ээлээшкиннериниң дугайында Индияның болгаш Францияның чазактарының кады кылган дыңнадыы

ДЕЛИ. Индияда француз ээлээшкиннериниң дугайында айтырыгның талазы-биле Индияның болгаш Францияның чазактарының дыңнадыын Индияның информация агентилелиниң бюрозу дамчыткан. «Индияда француз ээлээшкиннериниң дугайында айтырыгның шуут таарыштырылгазын чедип алырынга» ийи күрүнелериниң изиг күзелин дыңнадыгла демдеглеп турар болгаш оон ынай ында болза, чазак хуралының болгаш ээлээшкиннериниң муниципаддыг чөвүлелериниң бүгү соңгутурган кежигүннери ук айтырыгны шуут таарыштырарының дугайында болгаш келир үеде ээлээшкиннериниң дугайында ийи чазактарның кады кылган саналдарын көөрү-биле база ол саналдың талазы-биле шиитпирни улустуң күзел-соруу кылдыр хүлээн алыры-биле Пондишери ээлээшкининиң девискээринге октябрь 18-те болур конференцияга чыдырлар деп айтып турар.

(СЭТА).

Индияның премьер-министри Нерунуң Кыдат Улус Республикаже чорутканы

ДЕЛИ. Октябрь 15-те Индияның премьер-министри Джавахарлал Неру Кыдат Улус Республикаже баары-биле Делиден ужуп үнүпкен. Премьер-министр Неруну оон уруу дээрги Индира Гэнди болган Индияның даштыкы херектер министерствозунуң чиңгине секретары Н. Р. Пиллаи үдеп чоруурлар.

Индияның президентизи Раджендра Прасад, министрлер, дипломаттыг корпустуң кежигүннери, КҮР-нуң садыг төлөдериниң кежигүннери болгаш өскелерзе Неруну аэродромга үдээннер.

Неру Пекинче баар орукка Рангунга, Вьен-Тьинга болгаш Ханойга доктаар.

(СЭТА).

Гоминданчы агентилерниң Индонезияда үрегдекчи чорудулгалары

ДЖАКАРТА. Гоминданчы агентилерниң Индонезияда үрегдекчи чорудулгаларынга удур күштүг хемчегларни алырын Индонезияның хөй ниитизи болгаш парлалгазы негеп турар. Гоминданчы агентилер Индонезий республиканың үндезинин дуруулдурар сорулганы салып турганы чаа медээлерден билдине берген.

Солуннарның хөй кезии бо агентилерни Индонезияның дайзыннары деп адап турар. Джакартада америк элчин черинин камгалалы-биле гоминданчылар Индонезияда үүлгедиглерни кылып турар деп «Тромпет» мамаракат» база «Пердамаян» солуннар айтып турар.

Индонезияның болгаш Кыдат Улус Республиканың аразында чоокта чаа болган садыг дугуржулгаларының үеинде гоминданчылар чугаалажышкыннарны үеринде ораалдашпышаан, онза идепкейни өскүдүп турган деп солуннар дыңнадып турар.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң дөртку күрүне чээшкининиң

1954 чылдың сентябрь 20-де Астрахань хоорайга болуп эрткен ортээн дедир чандырарының бирги тиражының

ТАБЛИЦАЗЫ

Өртээн дедир чандырып бээринин тиражынга чээшкиннин разрад бүрүзүнүң дараазында серияларынга облигацияның 50 дугаарлары (№ 01-ден № 50 чедир таварышкан:

Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№
060048	062453	065264	068025	070301	072549	074737	077838
060049	062465	065318	068052	070329	072597	074768	077871
060066	062476	065377	068115	070376	072602	074876	077879
060114	062519	065393	068118	070399	072671	074953	078048
060118	062573	065395	068123	070422	072772	074987	078074
060135	062583	065454	068147	070501	072785	075075	078121
06200	062587	065455	068255	070552	072816	075202	078152
060237	062598	065483	068280	070581	072846	075288	078190
060284	062707	065572	068336	070605	072856	075364	078227
60285	062718	065682	068436	070607	072870	075376	078295
060334	062744	065704	068506	070608	073021	075397	078334
060346	062745	065724	068560	070617	073124	075401	078348
060374	062771	065771	068564	070634	073222	075438	078360
060402	062906	065794	068578	070645	073233	075478	078377
060421	063004	065815	068579	070668	073245	075602	078427
060436	063028	065836	068740	070702	073255	075733	078507
060476	063113	065849	068749	070728	073289	075739	078517
060479	063222	065908	068768	070756	073327	075749	078608
060502	063228	065916	068778	070765	073421	075753	078621
060508	062264	065945	068790	070806	073432	075765	078641
060594	063266	066005	068796	070880	073451	075786	078686
060622	063270	06608	068841	070906	073507	075805	078688
060631	063321	066154	068854	070945	073513	075816	078716
060709	063347	066169	068868	070969	073573	075963	078745
060822	063373	066188	068889	071002	073650	075969	078752
060830	063466	066211	068950	071059	073722	075977	078756
060836	063572	066266	068971	071087	073737	076046	078795
060877	063582	066350	068986	071092	073740	076104	078815
060902	063712	066379	069020	071101	073765	076130	078857
060903	063722	066461	069082	071124	073778	076151	078872
060996	063833	066463	069108	071130	073786	076210	078899
061000	063892	066482	069176	071136	073805	076233	078921
061005	063899	066523	069180	071231	073853	076246	078997
061033	063920	066552	069208	071324	073903	076258	079063
061071	063930	066584	069254	071394	073931	076297	079110
061073	063960	066613	069260	071411	073977	076328	079119
061149	063993	066622	069282	071457	074008	076350	079226
061206	064004	066692	069341	071475	074027	076353	079232
061219	064052	066832	069379	071502	074029	076415	079246
061277	064055	066995	069403	071564	074075	076435	079254
061311	064127	067020	069422	071596	074139	076509	079279
061357	064180	067087	069526	071637	074144	076532	079339
061417	064233	067094	069598	071812	074149	076539	079392
061465	064284	067100	069602	071830	074151	076556	079426
061488	064351	067187	069640	071868	074220	076607	079458
061538	064373	067204	069657	071887	074225	076619	079464
061636	064511	067270	069685	071901	074240	076730	079494
061686	064539	067308	069743	071921	074248	076795	079629
061716	064709	067315	069791	071938	074281	076979	079643
061815	064737	067327	069827	071988	074283	077073	079680
061891	064836	067395	069831	072030	074318	077097	079682
061982	064898	067411	069840	072039	074376	077154	079684
062026	064918	067423	069842	072064	074379	077275	079700
062069	064979	067487	069862	072100	074404	077310	079747
062165	065043	067542	069989	072161	074443	077327	079819
062166	065080	067548	069998	072188	074451	077379	079826
062174	065092	067589	070041	072346	074628	077432	079857
062220	065101	067663	070079	072391	074650	077593	079858
062244	065110	067725	070096	072449	074669	077669	079890
062358	065125	067812	070127	072456	074672	077719	079922
062381	065182	067855	070146	072470	074716	077790	079930
062386	065227	067879	070168	072474	074728	077799	079950
062411	065248	067942	070257				

Күркүш-ажыл ажаалга кассаларының болгаш Күркредиттиң Тыва автономнуг область эргелели.

ЧАРЛАЛ

Тыва автономнуг областың национал хөгжүм-шии театрынга октябрь 19 болгаш 20 хүннеринде Сталинчы шаңналдың лауреады Салчак Токаның

„БОТТАНГАН КҮЗЕЛ" ДЕП ШИИЗИ ҮНЕР.

Шиинин эгелээр шакуагы кежээкиниң 8 шак, касса кежээкиниң 5 шактан эгелеп ажылдаар.

Дирекция.

Герман айтырыгны шуут үзе шиитпирлээр дээш

Тос күрүнелериниң чоокта чаа доозулган Лондон чөвүлел хуралы герман милитаризмни катап төрүтүндүрериниче угланган АКШ-тың планнарының талазы-биле чигзинишкинни болдурбаан. Барыын Германияны чепсеглээриниң Лондонга белеткетинген планын Каттышкан Штаттар бужар багы-биле буступ-дүшкен «европаның камгалал ниитилежилгезиниң» чаа хевири кылдыр көрүп турар деп чөвүлел хуралдың соонда парлатынган дыңнадыгда чугаалап турар.

Барыын Германияда үндүрүп турар американчы «Дер Тагесшпигель» солуннуң дүвүреп бижээни болза, Лондон шиитпирлерин ёзугаар бонн республиканы чепсеглээриниң хевири болгаш хемчээли болза, «европаның камгалал ниитилежилгезиниң» дугайында кереэде көрдүнгени ышкаш болуп турар, а ынчаарга Барыын Германияны «Соңгу-атлантика блогунга» киирип алыр деп шиитпир болза, айыткан кереэде көрдүнмээн немелде үүл болуп турар.

Лондон чөвүлел хуралының түннелдериниң дугайында чазактың медеглелин бүндестагка кылып тургаш, Аденауэр болза, барыын герман дипломатия ол бодунуң мурнунга салып турган сорулгаларын Лондонга чедип алган деп шулургу айыткан. Оон-биле кады канцелер болза, Барыын Германияны милитаризастаарынга боттарының холдарын шургудуп киирип алыр чүткүл-биле бонн өскөнзиректерни эң илепкейлиг деткип турар АКШ-тың адынга макталдарны өнемчидип турган.

Лондон шиитпирлери немец армияны хандырары-биле чепсектиң бүгү хевирлерин бүдүреринин, а ол ышкаш атомнуг энергия талазы-биле шинчилелдерни чорударының аргазын Барыын Германияга берип турарынга сеткили онза ханганын Аденауэр чугаалаан. Ол хемчегларниң мырынай-ла милитаристиг характери турбуже, барыын герман чазактың баштынчызы оон эчис сорулгазы болза... тайбың чепсектер-биле Германияны катап каттыштырары болур деп медеглээринден эгенмээн.

Херек кырында Лондонга кылган дугуржулга болза, Германияны чарылдырарын мөңгежиринге, барыын күрүнелериниң чепсектиг күштери-биле Барыын Германияны төнчү чокка ажелээринге чедирер болгаш чаа-чаа национал үржүктар немец улуска кыжанын турар. ГДР-ниң беш чыл оюн холбаштыр болган байырлыг хуралга бодунуң чугаазынга Отто Гротеволь: «Барыын Германияны милитаризастаанының түннелинде төөн чүкке удур болгаш Германияны үзүткаарының дайыны белеткетинин турар» деп бүгү үндезин барымдаалыг чугаалаан.

Немец улус шериг кереэлерин болгаш милитаризацияның политиказын ойталап турар болгаш Германия болза, тайбынга ынакшылдыг күрүнениң черин Европага эдлээн турар төлөде, бодунуң чуртунуң үүгле дүрген катап каттыжарын күзеп турар.

Барыын-герман чоннуң эң калбак кежектери бонн өскөнзиректериниң үүлгедилерин улам-на шиитпирлиг буруу шаап турар болгаш немец улустуң эрге-ажыктарынга таарыштыр политиканы үндезинин-биле өскертирин Аденауэрниң чазаандан негеп турарлар.

Бодунуң догунналашкынының алдыгы чылында кирген Герман Демократтыг Республика болза, демократтыг болгаш тайбынга ынакшылдыг күрүне болур Германияның чаңгыс эвин хандырары дээш немец улустуң демиселинге идегелдиг чалгынын болуп турар. Чазактың болгаш ГДР-ниң бүгү чоонуң күжеңишкиннери герман айтырыгны дүрген шиитпирлээринче угланган болгаш Совет Эвилелиниң база тайбының болгаш демократияның бүгү дагериниң, бүгү талалыг деткимчезин олар оортан тып ап турарлар.

ГДР-нин тургустунган хүнүнден бээр беш чыл байырлалының хүнүнде В. М. Молотов тайбың кереэ дугайында айтырыгта Совет Эвилелиниң эрге-ажыктары герман улустуң үндезин эрге-ажыктарыбиле бүрүн дүгжүп турар деп база катап айыткан.

«Совет Эвилели герман айтырыгны үндезини-биле шиитпирлээри дээш туржуп турар. Ындыг үндезин шиитпир-биле Германия-биле тайбың кереэни чарары болур... Деңгерелиг демократтыг болгаш тайбынга ынакшылдыг күрүне болур Германияның чаңгыс эвин катап тургузарының айтырыын бүрүн шиитпирлепки дег тайбың кереэ герман улуска херек. Бо талазы-биле тайбынга ынакшылдыг өске күрүнелер ышкаш Совет Эвилелиниң четче болгаш чугаа чок деткимчези герман улуска хандыртынган» деп В. М. Молотов чугаалаан.

Германияны катап каттыштырарының дугайында айтырыгны шиитпирлээрин соңгаарладыпкы дег барымдаалар чок деп Совет Эвилели санап турган болгаш санаңдаа турар. Ынчангаш бир эвес ол айтырыг мынчага чедир шиитпирлетинмейн хевээр артып калыр болза, герман күрүненің чаңгыс эвин чедип алыры дээш эвес, а харын Барыын Германияның милитаризастаашкының боттандырары-биле, ботботтарынга удур-дедир удурланыштыр туржур шериг болгулежишкиннерни тургузары-биле сагыш салган барыын күрүнелерге ол талазы-биле харыысалга онаажыр.

Берлин чөвүлел хуралынга барыын күрүнелериниң буруузу-биле хостуг герман соңгулдалар дугайында айтырыг талазыбиле дугуржулга чедип алдынмайн барганы билдингир болгай. Оон-биле чергелештир Совет Эвилели чөвүлел хуралдың киржикчилериниң мурнунда кылганы саналды, ол ышкаш база ол айтырыг талазы-биле болдунгу дег саналды үргүлчүлээринге болгаш көрүнге белеиин илередип турар. Лондон чөвүлел хуралының шиитпирлеринде илергейлелги тыпкан Барыын Германияны милитаризастаар планнар чүнү канчаарыл дээр болза, ол планнар чаңгыс эвин Германияны катап тургузарының сорулгалары-биле таарышпазы тодаргай илдеп.

Бүгү немец улус герман айтырыгны чөптүү-биле көрүнче хан-дамырындан сонуургалдыг болгаш Германияны каттыштырарының дайзыннары ол сорулганы чедип алырынче орукка кандыг-даа моондакты тургузуп турла шынчы чорук эчизинде барып тиилеп үнер.

Д. БОЧАРОВ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОН НАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң — 3 — 88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң, бухгалтериянның 4—98, иштики информация киллизиниң — 3 — 65.

ТС—02067 Культура эргелелиниң типографиязы